

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Teologické nauky

Hana Zemanová

**DVOJITÉ KLÁŠTERY
V PREMONSTRÁTSKÉM ŘÁDU**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Petr Kubín, PhD.

PRAHA 2010

Na tomto místě bych chtěla hlavně poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Petrovi Kubínovi, PhD., který mne vedl a poskytoval mi velmi cenné odborné rady. Dále pracovníkům Strahovské knihovny zejména PhDr. Marii Kletečkové, Mgr. Hedvice Kuchařové PhD. a P.Filipovi M. Suchánovi, O.Praem. za pomoc při vyhledávání důležitých pramenů a literatury.

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne

Vlastnoruční podpis

OBSAH

1. ÚVOD.....	4
2. PŘEHLED LITERATURY.....	5
3. HISTORICKÝ VÝVOJ DVOJITÝCH KLÁŠTERŮ OD POČÁTKŮ AŽ DO 12. STOLETÍ.....	6
3.1. První dvojité kláštery na Východě.....	6
3.1.1. Svatý Pachomius.....	6
3.1.2. Svatá Paula – vdova a svatý Jeroným.....	7
3.1.3. Svatý Basil a Macrina (mladší).....	8
3.2. Zakládání dvojitých klášterů na Západě.....	10
3.2.1. Svatý Jan Cassianus.....	10
3.2.2. Chalcedonský koncil a 5.století.....	10
3.2.3. Svatý Kolumbán a doba 6. a 7. století.....	11
3.2.4. Dvojité kláštery v Anglii.....	13
3.2.5. Reforma klášterů v 11. a 12. století.....	15
3.2.6. Svatá Birgitta a 14.století.....	17
3.2.7. Dvojité kláštery v Čechách.....	18
3.2.8. Rozdíly mezi dvojitými kláštery.....	20
4. POČÁTKY PREMONSTRÁTSKÉHO ŘÁDU A ZAKLÁDÁNÍ DVOJITÝCH KLÁŠTERŮ.....	22
4.1. Svatý Norbert a vznik premonstrátského řádu.....	22
4.2. Počátky dvojitých klášterů.....	25
5. DVOJITÝ KLÁŠTER VE WEISSENAU.....	35
6. ZÁVĚR.....	39
7. Přehled použitých symbolů a zkratk.....	42
8. Seznam literatury.....	43
9. Přílohy.....	46
I. Historický půdorys převorství ve Wattonu	
II. Půdorys Anežského kláštera	
III. Charta Bartholomaei Laudunensis Episcopi	
IV. Charta Radulphi Dynastae Cociaci	
V. Opatství ve Weissenau, rytina, Johann Mathias Steidlin, 1734	
VI. Acta Sancti Petri in Augia I.	
VII. Acta Sancti Petri in Augia 13	
VIII. Acta Sancti Petri in Augia 14	
10. Resumé.....	47
11. Summary.....	48

1. ÚVOD

Tato práce pojednává o historii dvojitých klášterů se zaměřením na premonstrátský řád, kde toto uskupení bylo, alespoň na počátku dvanáctého století, jakousi tradicí.

Podobně jako v celých dějinách, tak i v dějinách církve můžeme sledovat vždy období velkého rozkvětu, poté období úpadku a opět následující vzrůst.

Stejně tak tomu bylo i při zakládání klášterů v premonstrátském řádu. Byla období, kdy se tento řád velmi rychle rozšiřoval a zakládal kláštery téměř v každé zemi, ale pak nastalo období poklesu a některé kláštery úplně zanikly. Tato zrušení nebo rozdělení byla patrná u dvojitých klášterů, které byly založeny během dvanáctého století, tedy na počátku vzniku premonstrátského řádu. Co bylo vlastní příčinou se lze jen domnívat. Stejně tak je zajímavé, že některý dvojitý klášter fungoval déle, některý jen pár let.

Proto se objevují některé z následujících otázek:

Proč tomu tak bylo?

Co bylo příčinou, že se dvojitě kláštery nerozšířily?

Proč vznikaly některé dvojitě kláštery i poté, co se jejich fungování jinde neosvědčilo?

A bylo lepší dvojitě kláštery úplně zrušit anebo pouze oddělit mužskou a ženskou komunitu od sebe?

Bylo výhodnější, když dvojitý klášter řídila abatyše anebo opat či probošt?

Fungují ještě dnes někde dvojitě kláštery?

A jak to bylo po právní, ekonomické a duchovní stránce?

Jak fungoval život v dvojitě klášteře?

Tyto a mnohé další otázky jsem si často kladla při zpracovávání tohoto tématu.

V každém případě se jedná o historický problém, který podle mého názoru v současnosti již ztratil na své aktuálnosti. Nelze proto očekávat, že by nyní nebo později docházelo ke vzniku takových společenství, jejichž existence byla zřejmě podmíněna i určitou organizační volností církevních struktur.

2. PŘEHLED LITERATURY

První a povšechnou informaci o dvojitých kláštorech lze nalézt ve větších či menších encyklopedických dílech, jakými jsou New Catholic Encyclopedia, Lexikon des Mittelalters a Lexikon für Theologie und Kirche. Z nich je možné čerpat základní údaje o dvojitých kláštorech, o jejich prvních počátcích a také o jejich zakladatelích.

Stejně tak je možné si z těchto pramenů chronologicky utřídit vznik dvojitých klášterů a jejich postupné rozšiřování na jednotlivých územích jak na Východě tak na Západě.

Publikace Hugh Lawrence *Dějiny středověkého mnišství*, vydaná v roce 2001, zkoumá západní mnišství a klášterní tradice od počátku čtvrtého století a soustřeďuje se na různorodé formy klášterního života hlavně ve středověku. Všeobecné informace obohacuje autor výkladem základní mnišské řehole sv. Benedikta. Rovněž se zabývá politickými ději, do nichž byly zapleteny i kláštery a jejich představitelé. Zabývá se také životem mnichů i postavením sester v kláštorech.

Další, velmi cenná je studie Bruna Kringse *Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig* z knihy *Studien zum Prämonstratenserorden*, která se podrobně zabývá životem v premonstrátských kláštorech. Jedná se o studii vydanou v roce 2003.

K doplnění základních životopisných údajů o zakladateli premonstrátského řádu svatém Norbertovi byla použita souborná publikace několika článků různých autorů, které utřídil Kaspar Elm pod názvem *Norbert von Xanten, Adliger, Ordensstifter, Kirchenfürst*. Uvedená publikace, vydaná ve Kolíně nad Rýnem v roce 1984, shromažďuje a nabízí mnohé pohledy na četné úlohy svatého Norberta jako zakladatele a reformátora.

Neméně zajímavé je dílo nazvané *Norbert and Early Norbertine Spirituality* od Theodora J. Antryho, O.Praem. a Carol Neelové, vydané v New Yorku v roce 2007, ve kterém podrobně popisují nejen život svatého Norberta a počátek založení řádu, ale objasňují i křesťanskou spiritualitu této doby. Kniha přináší nejdůležitější rané premonstrátské texty, včetně dvou verzí Vita Norberti, společně s úvodní esejí popisující jejich postavení v náboženském životě dvanáctého století.

Trojdílná encyklopedie nazvaná *Monasticon Praemonstratense* od Norberta Backmunda a vydaná ve Straubingu v letech 1949, 1952 a 1956 pojednává o dějinách celého řádu, o jeho organizaci a uspořádání. Blíže se pak zaměřuje na jednotlivé cirkárie, seznam všech opatů či proboštů.

Dále je možné využít informace z řádového časopisu tzv. *Analecta Praemonstratensia*, který vycházel od roku 1925 až do roku 1945 v Tongerlo, Belgie a poté v Averbode, taktéž Belgie.

3. HISTORICKÝ VÝVOJ DVOJITÝCH KLÁŠTERŮ OD POČÁTKŮ AŽ DO 12. STOLETÍ

3.1 První dvojité kláštery na Východě

3.1.1 Svatý Pachomius

První podoby dvojitých klášterů začaly vznikat na Východě v Egyptě. Bylo to v době svatého Pachomia. Až do této doby žili egyptští poustevníci jednotlivě to je tzv. anachoretským způsobem, tedy bez společných pravidel. Svatý Pachomius se narodil asi roku 292 ve vesnici na středním Nilu v egyptské pohanské rodině. Okolo roku 307 přijal křest a začal žít jako poustevník. Kolem roku 320 se s několika žáky usadil v opuštěné osadě Tabennisi v Thébaidě na pravém břehu Nilu¹. Brzy se okolo svatého Pachomia shromáždilo mnoho poustevníků, kteří měli zájem o asketický způsob života. A tak právě zde Pachomius založil první klášter tím, že spojil jednotlivé blízké poustevny ke společnému životu. Takto vzniklá osada se nazývá cenobium².

Zároveň s tím, jak přibývali noví členové, byly zakládány nové osady, některé pro muže, jiné pro ženy. Každá obec měla svého představeného, ale svatý Pachomius si ponechal právo řídit celou kongregaci až do své smrti³.

Postupem času zde postavili velký dům a klášter obehnali hradbami. Byli nazváni cenobité tj. společně žijící. Tím se lišili od mnichů poustevnických tzv. eremitů, kteří žili odděleně v samostatných poustevnách.

Pachomiovský klášter byl určen pro početnou obec čítající několik stovek řeholníků a řeholnic. Centrem kláštera byl kostel, společný refektář a nemocnice. Dále zde byla budova pro hosty, která nabízela pohodlné ubytování.

Za výuku mnichů a jejich duchovní vedení odpovídal správce, nebo-li probošt. Život v klášteře byl charakterizován společnou povahou tj. kolektivní pobožnost v oratoři, společné jídlo v refektáři, také byl kladen důraz na naprostou poslušnost příkazům nadřízeného a na vysokou hodnotu práce. Fyzická práce se vyžadovala od každého, neboť výsledný produkt bylo možné prodat a z toho financovat klášter⁴.

Svatý Pachomius sepsal klášterní pravidla, která se stala vzorem pro pozdější kláštery a on sám se stal zakladatelem cenobitského mnišství. Takto vzniklá první řehole se

¹ MCCARTHY Maria Caritas: St. Pachomius, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 10, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 742-743.

² Slovo „cenobium“ pochází z řeckého slova koinos (κοινός), které znamená „společný“. Používali ho řecky mluvící křesťané, kteří tím označovali život cenobitský tj. asketický život realizovaný v rámci organizované obce neboli kláštera.

³ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 12 [z anglického originálu: Medieval monasticism, přeložil Pavel Pšejja]. – 1. vyd. – Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 12.

⁴ Srov. tamtéž 12.

dochovala jen v pozdějších opisech. Objevuje se v ní závazek poslušnosti vůči představenému uplatňovaný v současných řádech dodnes⁵.

Klášteř se postupně rozrůstal, ale brzy nedostačoval potřebám mnichů a tak byl založen další klášteř v Pabau (Faou). Stejnou myšlenku pojala i jeho sestra Marie, která se vydala za svatým Pachomiem. I přesto, že se nesetkali, rozhodla se následovat jeho příkladu a žít asketický život. Později se zde shromáždilo mnoho žen a panen, aby sloužily Bohu. Svatý Pachomius dal pro ně vystavět příbytek v blízkosti mužského klášteřa. Rovněž jim sepsal pravidla a svou sestru doporučil za představenou⁶.

Jak je uvedeno výše, svatý Pachomius vedl celou kongregaci, tedy i komunitu sester, kterou založila jeho sestra a bratři se starali o materiální potřeby konventu. Vztahy s jeptíškami byly přísně regulovány⁷.

Než svatý Pachomius zemřel při morové epidemii roku 348, podařilo se mu postavit po celém Egyptě devět mužských klášteřů a dva ženské s přibližně devíti tisíci mnichy. Samotný klášteř v Tabennisi měl asi jeden tisíc čtyři sta mnichů.

V této době začali do Sýrie a Egypta přicházet mnozí nadšenci ze Západu, kteří toužili poznat mnišský způsob života. Byli to nejen muži, ale i ženy. Jednou z nich byla také Melánie, bohatá vdova z Říma. Ta se roku 372 vydala navštívit egyptské poustevníky. Během svého pobytu v Nitrii se setkala s Tyranniusem Rufinem, který konal podobnou pouť, a velice se sblížili. Oba se pak usadili v Jeruzalémě, kde na Olivetské hoře založili a vedli dva cenobitské klášteřy – jeden pro muže a druhý pro ženy⁸.

3.1.2 Svatá Paula – vdova a svatý Jeroným

Dalšími známými poutníky, kteří přicházeli do Svaté země, byli ovdovělá šlechtična Paula a svatý Jeroným⁹. Svatá Paula se narodila roku 347 v Římě. Pocházela z velmi bohaté rodiny. Ve svých dvaatřiceti letech ovdověla a poté se rozhodla žít ve velké přísnosti daleko od vlivu světa. Dalším impulsem pro ni bylo setkání se sv. Jeronýmem, který přišel do Říma spolu se sv. Epiphaniem a Pavlem z Antiochie¹⁰. Smrt její dcery Blesilly a papeže Damase I. roku 384 uspíšila rozhodnutí sv. Pauly k odchodu na Východ.

⁵ FRANK Karl Suso: Pachomios, in: LexMA, sv. 6, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 1607.

⁶ VEILLEUX Armand: Pacomio, in: Enciclopedia dei Santi, sv. 10, Roma: Città Nuova Editrice, ² 1990, 10-21.

⁷ GRIBOMONT Jean: Monastery, Double in: New Catholic Encyclopedia, sv. 9, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 784-785.

⁸ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 18.

⁹ MURPHY Francis Xaver: St. Paula, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 11, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 37.

¹⁰ SCHMID Hans: Hieronymus, in: LexMA, sv. 5, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 2-4.

Narodil se asi roku 342 ve Stridonu v Dalmácii křesťanským zámožným rodičům. Je jedním z církevních Otců a učitelů církve. Studoval v Římě a v Konstantinopoli. Roku 373 se vydal na cestu na Východ, nejprve

Nejprve vykonala pouť do Svaté země a poté se vydala do Egypta, aby poznala asketický způsob zdejšího života. Po delším putování egyptskými poustevnickými osadami se sv. Paula usadila v Betlémě¹¹. Finančně zde zajistila výstavbu jednoho kláštera pro muže a jednoho pro ženy. V mužském klášteře se usadil svatý Jeroným, Paula s dcerou Eustochií zase v ženském klášteře. Od této chvíle vedli asketický život a věnovali se studiu.

3.1.3 Svatý Basil a Macrina (mladší)

Stejně tak jsou na Východě zmiňovány dvojité kláštery svatého Basila a jeho sestry Macriny¹². Svatý Basil se narodil pravděpodobně roku 329 v kappadocké Caesareii v dnešním Turecku. Studoval v Caesareii, Konstantinopoli a v Athénách. Po návratu vyučoval rétoriku. Třebaže byl vystudovaný právník, toužil poznat asketický způsob života a tak brzy opustil své zaměstnání a vydal se v letech 357–358 do Sýrie, Mezopotámie, Palestiny a Egypta. Na rozdíl od většiny egyptských asketů byl velmi vzdělaný a hluboký dojem na něho udělala komunita sv. Pachomia v Thébách¹³.

Po svém návratu si uvědomil, že žít asketický život v rámci obce je lepší, než život poustevnický a proto založil na otcovských statcích v Annesi, Kappadokie, mužský klášter a v jeho těsné blízkosti i klášter ženský, kde žila jeho matka a sestra.

Ženy v něm žily život v odloučenosti a v zasvěcení se Bohu. Žily přísně asketickým životem, jejich hlavním zájmem byly vroucí modlitby a horlivá meditace o křesťanské pravdě. Po smrti matky Emmelie vedla ženskou komunitu jeho sestra Macrina¹⁴.

V mužské komunitě se měl novic zřící vlastní vůle a poslouchat představeného a byly mu povoleny jen ty způsoby umrtvování těla, se kterými souhlasil opat, aby nedocházelo k příliš velkému umrtvování.

Svatý Basil také zdůrazňoval hodnotu práce pro klášter. Práce byla zdrojem financování obce a zaopatření chudých. On také současně sepsal pro oba kláštery pravidla mnišského života. Dnes se tato řehole nazývá Basilova a má velkou i malou verzi. Tato řehole se stala základem východního řeckého mnišství a dovolovala zřizovat dvojité kláštery, které se

se usadil v Antiochii, poté vedl asi pět let asketický způsob života na poušti v Chalkis jihovýchodně od Antiochie. V roce 379 byl vysvěcen na kněze a odešel do Říma. V letech 382-384 byl sekretářem papeže Damase I. Duchovně se věnoval ženám, šlechticům, ale kvůli nařčení z bližšího vztahu s nimi a po velké kritice se dostal do sporu s klérem a byl tak donucen opustit Řím. Přispěla k tomu i smrt papeže Damase I., který se ho dříve zastával. Roku 385 odjel do Svaté země a usadil se v Betlémě, kde v září roku 420 umírá.

¹¹ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 18-19.

¹² GRIBOMONT Jean: St. Basil, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 2, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 135-138.

Sv. Basil patří mezi nejvýznamnější řecké raně křesťanské teology 4. století, kteří jsou označováni jako kappadoctí otcové. Vedle sv. Basila k nim patří také sv. Řehoř Naziánský a Basilův bratr sv. Řehoř z Nyssy. Významně přispěli k prosazení nicejského dogmatu o božské Trojici ve východní církvi.

¹³ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 13.

¹⁴ St. Macrina the Younger, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 9, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003.

v prvních stoletích monasticismu velice rozšířily. Avšak pro nepřístojnosti bylo, na synodě v Agde v jižní Francii roku 506 kánonem č. 28, zakázáno tyto dvojité kláštery zřizovat¹⁵.

V roce 529 Justinian I. požadoval striktní oddělení obou pohlaví v kláštorech (Cod. Just.I. 3, 43). Tento požadavek opakoval ještě v roce 539 a 543 (Novellen 123, 36), kdy poprvé použil termín dvojité klášter¹⁶.

II. nicejský koncil, který se konal v roce 787, toto napomenutí zopakoval, ale zároveň byla nařízena tolerance již existujících dvojitých klášterů. Avšak zakládání nových dvojitých klášterů bylo zakázáno.

Další podobná nařízení byla vydána patriarchy v letech 810 a 1383, ale nesetkala se s úspěchem. I přes různá zneužívání v konkrétních případech, byl tento systém na Východě udržitelný¹⁷.

¹⁵ PODLAHA Antonín: Dvojité klášter, in: Český bohovědný slovník, sv. 3, Praha: Václav Kotrba, 1926, 644.

Nalezený pramen uvádí, že šlo o ustanovení, že se mají ženské kláštery zřizovat v „bezpečné vzdálenosti“ od mužských klášterů, aby se předešlo „ďáblovým nástrahám a lidským pomluvám“. Kromě toho zakázalo obláčku žen před dosažením 40 let věku. V podstatě to znamenalo zákaz zřizovat dvojité kláštery. Srov. „Křesťanské dědictví“ VIII, Paris: Édition du Cerf, 2003, 498.

¹⁶ FRANK Karl Suso: Doppelkloster, in: LThK, sv. 3, Freiburg: Herder, 1995, 338.

¹⁷ GRIBOMONT Jean: Monastery, Double in: New Catholic Encyclopedia, sv. 9, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 784 - 785.

3.2 Zakládání dvojitých klášterů na Západě

3.2.1 Svatý Jan Cassianus

Klášterní hnutí na Západě ve 4. století bylo silně ovlivněno příchodem východních asketů. Je tedy patrné, že přesuny asketů probíhaly oběma směry.

Jedním z mnohých byl svatý Jan Cassianus¹⁸. Narodil se ve Francii v Provence roku 360 velmi bohatým rodičům a dostalo se mu dobrého vzdělání. Již jako mladík navštívil svatá místa v Palestině. V Betlémě spolu s přítelem Germanem přijal závazek mnišského života. Poté se sv. Jan Cassianus rozhodl strávit několik let na poušti Scete v Egyptě. Odtud pak odešel do Konstantinopole, kde se stal žákem sv. Jana Zlatoústého a roku 403 přijal jáhenské svěcení.

Po krátkém pobytu v Římě, kde dostal kněžské svěcení, odešel do Galie a okolo roku 415 založil v Masilii (dnešní Marseille) dvojitý klášter, jeden pro muže a druhý pro ženy. Mužský klášter byl vystavěn nad hrobem sv. Viktora. Obě tyto marseillské obce byly organizovány jako cenobitské kláštery a oba byly pod vedením samotného Jana Cassiana¹⁹. Tento odchovanec egyptských klášterů sepsal duchovní ponaučení pro mnichy a stal se zakladatelem mnišské tradice v Provence.

3.2.2 Chalcedonský koncil a 5.století

Ještě na počátku pátého století bylo klášterní hnutí považováno za okrajový jev. Nebylo dosud dobře přijato od laického světa, stejně tak ani od církevní hierarchie. Mnozí biskupové pohlíželi na klášterní hnutí s nedůvěrou²⁰.

Přesto, že hlavním tématem chalcedonského koncilu byl monofyzitismus, božská a lidská přirozenost v Kristu, zabýval se i jinými tématy²¹. Těmi byly například klášterní disciplína a otázka jurisdikce klášterů. Koncil konaný v Chalcedonu roku 451 ustanovil, že biskupům je svěřena veškerá jurisdikce nad jejich diecézemi. Pouze biskupové směli zakládat a rušit vzniklé kláštery anebo byl k tomu zapotřebí alespoň jejich souhlas (kánon

¹⁸ CHIOVARO Francesco Paolo: John Cassian, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 3, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 205-207.

¹⁹ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 19.

²⁰ Srov. tamtéž 20.

²¹ Council of Chalcedon, in: The Catholic Encyclopedia, sv. 3, New York: The Encyclopedia Press, inc., 1908, 555.

Chalcedonský koncil. Čtvrtý ekumenický koncil se konal 8. října 451 až 1. listopadu 451 v Chalcedonu v Bithynii v Malé Asii. Hlavním cílem koncilu bylo prosadit ortodoxně katolickou doktrínu proti herezi Eutycha a proti monofyzitům. Výsledkem jednání bylo Chalcedonské vyznání víry, které vyznává plné lidství a plné božství Ježíše Krista, odsouzení Eutycha a Dioskura a vydání 28 kánonů.

č. 4)²². Kléru koncil zakázal přecházet libovolně z diecéze do diecéze a sloužit v armádě (kánon č. 5 a č. 7)²³.

3.2.3 Svatý Kolumbán a doba 6. a 7.století

Další vlnu zakládání nových klášterů podnítl na přelomu šestého a sedmého století svatý Kolumbán²⁴. Irský mnich, který se svými společníky opustil rodnou zemi a vydal se do Franské říše, kde úspěšně šířil křesťanství. Usadil se ve Vogézách a v Annegray, dnešní část východní Francie, založil klášter. Vzorem mu byl Kristus a jeho dvanáct apoštolů. Zanedlouho sem začalo přicházet velké množství mnichů a tak svatý Kolumbán musel brzy zřídit další klášter v Luxeuil vzdálený od Annegray asi osm mil²⁵. Byl zasvěcen sv. Petrovi a brzy se stal nejdůležitějším a prosperujícím klášterem v Galii. Nejméně jedenáct mnichů, kteří zde pobývali, byli během sedmého století jmenováni na biskupské stolce v Galii. Opatstvím se tento klášter stal v roce 590.

Ale ani to nepostačovalo a tak zanedlouho svatý Kolumbán založil třetí klášter ve Fontaine-lés-Luxeuil severozápadně od Luxeuil, dnešní území Haute-Saône ve východní Francii.

Svou misijní činnost zaměřoval svatý Kolumbán na merovejevský dvůr. Usiloval o nábožensko-církevní obnovu zvláště u šlechty a duchovenstva. Svým způsobem kázání a tvrdě dodržovanou askezí si získal úctu u dvorní šlechty a dosáhl u ní velkých úspěchů. Šlechta sama pak s velkým nadšením zakládala, obvykle na svých pozemcích, další nové kláštery. Takto vzniklé kláštery měly podobu dvojitých klášterů. Ve své podstatě to byly komunity řeholnic, ke kterým byly připojeny obce řeholníků. Řeholníci poskytovali mniškám kněžské služby a vykonávali pro ně těžší manuální práce. Kláštery byly nezávislé na kontrole biskupů a zakládající rodina mohla nad pozemkovým majetkem, i nad vedením kláštera, vykonávat trvalý dozor. Majetnický postoj zakladatelských rodin vůči těmto

²² Council of Chalcedon, in: The Catholic Encyclopedia, sv. 3, New York: The Encyclopedia Press, inc., 1908, 555.

The fourth canon forbade the erection of a monastery or an oratory without the permission of the proper bishop; recommended to the monks a life of retirement, mortification and prayer and forbade the reception of a slave in a monastery without the permission of his master.

²³ Srov. tamtéž 555.

The fifth canon inculcated of previous synods concerning the transfer of bishops and clerics from one city to another.

The seventh canon forbade ecclesiastics to exercise the military art or to hold a secular office.

²⁴ HAUPT Herbert: Columban, in: LexMA, sv. 3, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 65-67.

Sv. Kolumbán se narodil v roce 543 v Irsku, tedy ve stejném roce, kdy zemřel sv. Benedikt. Nejslavnější poutník raného středověku, který se svými spolubratry odjel roku 585 do Francie. Pro mnichy sepsal přísná pravidla - řeholi sv. Kolumbána, která je nejstarší irskou mnišskou řeholí. Napsal spis „De Paenitentia“ – O pokání. Zemřel v Itálii v klášteře Bobbio v roce 615, kde byl také pohřben.

²⁵ MOYSE Gérard: Luxeuil, in: LexMA, sv. 6, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 33-35.

Zámek zvaný Luxeuil získal svatý Kolumbán od burgundského krále Guntrama.

klášterům se odrážel v postavách abatyší, které byly představenými těchto dvojitých klášterů. Většinou to byly vzdělané abatyše, pocházely ze šlechtických rodin a zároveň si volily svou nástupkyni. Tyto abatyše vládly nad svými „poddanými“ mužského i ženského pohlaví s velkou sebejistotou a stejným způsobem tyto kláštery spravovaly²⁶.

Nejznámější kláštery této doby byly kláštery v Chelles a v Jouarre. Oba dva kláštery se nacházejí na dnešním území severní Francie v oblasti zvané Ile de France. Oba dvojité kláštery byly součástí skupiny ústavů pro ženy z kruhů šlechty. Jejich osazenstvo však nebylo smíšené. V kláštorech žily odděleně mužské a ženské komunity, i když v těsné blízkosti. Pro liturgické obřady používaly společný kostel a měly jediného představeného. Toto uspořádání mělo původ v raném klášternictví Východu²⁷.

Původní ženský klášter v Chelles byl vybudován z královského venkovského sídla královnou Klotildou, manželkou Chlodovíka I.²⁸. Tento klášter znovu založila a přestavěla královna Bathilda²⁹. Přivedla sem společenství mnišek s první abatyší Bertillou z kláštera v Jouarre. Během politického převratu se pak královna Bathilda vzdala moci a zbytek svého života prožila na opatství Chelles, kde se stala řeholnicí. Byla zde uplatňována mírnější a humánnější „smíšená řehole“ svatého Kolumbána a svatého Benedikta³⁰.

Klášter v Jouarre založil Ado na pozemcích své rodiny v údolí Marny. V devátém století tento klášter velmi prosperoval, avšak koncem téhož století region zdevastovali Vikingové. Další jeho zkázou byla stoletá válka. Řeholnice opustily klášter, věž byla poničena a z kostela zbyly ruiny. Při reformaci v patnáctém a šestnáctém století došlo opět k obnově. Klášteru vládly abatyše z rodu Bourbonů. V roce 1790 došlo ke konfiskaci, budovy byly pronajaty a mnišky opustily klášter. Klášterní život byl znovu obnoven roku 1837 a po přestavbě v roce 1863 začal klášterní život opět naplno. V období první světové války zde byla umístěna nemocnice pro raněné. Od roku 1921 je klášter v rukou benediktinek³¹.

²⁶ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 53.

²⁷ Srov. tamtéž 53.

Jak sv. Pachomius tak sv. Basil vytvářeli obce jeptišek v sousedství mužských klášterů, aby si obě tyto instituce mohly navzájem poskytovat podporu. Smyslem toho bylo to, že ženská komunita potřebovala liturgickou péči kněží a také pomáhali s manuální činností.

²⁸ SCHMANDT Raymond Henry: St. Clotilda, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 3, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 808.

²⁹ EWIG Eugen: Bathild, in: LexMA, sv. 1, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 1391-92.

Sv. Bathilda její datum a místo narození není známé. Do Francie přišla z Anglie a roku 649 se provdala za Chlodovíka II., který byl uchvácen její krásou a půvabem, když ji spatřil u starosty v Neustrii. Z manželství se narodili tři synové. Chlodovík II. zemřel roku 656. Nejstarší syn Clothar II. byl ve svých pěti letech prohlášen za krále pod poručnictvím matky Bathildy.

³⁰ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 53.

³¹ http://pagesperso-orange.fr/abbayejouarre/Histoire/Histoire11_engl.htm (22.2.2010).

Dalším dvojitým klášteřem řídící se „smíšenou řeholí“ z Luxeuil byl klášter v Nivelles v Brabantsku, dnešní území Belgie. Finančně klášter zajistila a vybuřovala roku 640 svatá Itta, manželka Pipina Staršího. To se stalo po jeho smrti a svatá Itta chtěla z kláštera vytvořit kolumbánovský ústav přidržující se keltských liturgických zvyklostí. Abatyší jmenovala svou dceru svatou Gertrudu³². Ovšem sama svatá Itta si ponechala vliv na řízení kláštera. Gertruda měla v úmyslu vytvořit kolumbánovský ústav přidržující se keltských liturgických zvyklostí. To dokládá, že poslala do Irska pro mnichy, kteří měli vyučovat sestry liturgickému zpěvu³³.

Kostel byl postaven v románském slohu, vysvěcen byl roku 1046 biskupem v Liège za vlády Jindřicha III. Nějakou dobu zde pobýval i svatý Norbert³⁴.

3.2.4 Dvojité kláštery v Anglii (Anglie a 7. století)

Jedním z nejpozoruhodnějších důsledků spojení mezi anglickými královskými dvory a ženskými opatstvími severní Galie byl fakt, že v Anglii byly v sedmém století zavedeny dvojité kláštery galského typu. Byly to rovněž kláštery ženské, ke kterým byla připojena v těsném sousedství mužská komunita. Tyto dvojité kláštery měly charakter šlechtických fundací a v jejich čele byla vždy abatyše urozeného původu. Do těchto klášterů vstupovaly královské dcery a vdovy³⁵.

Příkladem by byly kláštery Ely³⁶, Wimborne v Dorsetu, Minster-in-Thamet či Whitby.

Klášter v Ely založila svatá Etheldreda, která byla královskou dcerou a manželkou northumbrijského krále Ecgfritha. Po nenaplnění jejich manželství jí dal souhlas ke vstupu do kláštera. Etheldreda tak nechala roku 673 postavit klášter na své vlastní půdě³⁷.

Dvojitý klášter Wimborne v Dorsetu byl založen a veden dvěma sestrami krále Inneho z Wessexu³⁸. Byla zde dodržována přísná řehole svatého Benedikta s oddělenou klausurou žen, do které neměl přístup nikdo, kromě prelátů.

Zakladatelkou a první abatyší kláštera Minster-in-Thamet byla svatá Mildred, která pocházela z královského rodu Hwicce.

³² BROUETTE Émile Paul: St. Gertrude of Nivelles, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 6, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 191-192.

³³ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 54.

³⁴ ELM Kaspar: Norbert von Xanten, Köln: Weinand Verlag, 1984, 213.

³⁵ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 59.

³⁶ HOGUE Artur Reed: Ely, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 5, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 179-181.

Roku 870 byl klášter zničen Dány a když byl v roce 970 znovu obnoven, vznikl zde klášter pouze pro muže.

³⁷ ROLLASON David W.: Etheldreda, in: LexMA, sv. 4, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 52.

³⁸ CORRIGAN Dame Felicitas: Wimborne Abbey, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 14, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 766.

Abatyše anglosaské Anglie, které pocházely z královského rodu, vládly se stejnou majestátní sebejistotou jako jejich sestry v Galii. Mnohdy uplatňovaly svůj vliv daleko za zdmi svých klášterů.

Vzorem anglických dvojitých klášterů byly kolumbánovské dvojité kláštery v Galii a proto se přidržovaly „smíšené řehole“ Kolumbána mladšího a Benedikta. Dvojité kláštery se sice nepřizpůsobily krajně asketickým měřítkům této řehole, ale přesto požívaly velké vážnosti³⁹.

Jedním z nich byl dvojitý klášter ve Whitby, který založila svatá Hilda v roce 657. Během působení sv. Hildy se stal jedním z nejdůležitějších a nejtvorivějších klášterů anglického křesťanství. Zde se také konala v roce 664 synoda, kde byl rozhodnut spor o termín slavení Velikonoc a to ve prospěch římské strany. Na této synodě se církev v Anglii rozhodla pro římský ritus a tradici. Poté papež Vitalianus v roce 668 ustanovil řeckého mnicha Theodora z Tarsu canterburským arcibiskupem a pověřil ho obnovou anglosaské církve a zaváděním latinské liturgie. Docházelo tedy k postupnému slábnutí vlivu irského křesťanství a současně k posilování kontaktu s Římem.

Hilda ve svém opatství podporovala výchovu duchovních pro církve a vzdělání, stejně tak si uvědomovala možnost pastýřské činnosti. Pět mnichů z její komunity se stalo biskupy⁴⁰.

Invaze Dánů v devátém a v desátém století zničila dvojité kláštery v Anglii a pokud tyto byly znovu obnoveny, pak to bylo vždy pouze pro jedno pohlaví⁴¹.

Z dosud již uvedeného lze říci, že zakládání dvojitých klášterů bylo velice spontánní. Jeho pokles nastal až v devátém století. Jedním z důvodů byla politická nestabilita proto již kláštery nebyly tak často podporovány panovníky. Častým zvykem v této době bylo dosazovat do klášterů laické opaty⁴². Výsledkem bylo zneužívání klášterní půdy i budov. Dalším důvodem bylo to, že mniši museli čelit pohanským Vikingům a Saracénům. Křesťanská Evropa se tak ocitla v obklíčení. Irsko, Anglii a sever Galie pustošili Normané, kláštery v údolí Rhony a na jihu Itálie byly pleněny Araby.

Komunity některých zničených opatství se rozptýlily, některé zůstaly pohromadě, ale mniši žili jako uprchlíci⁴³.

³⁹ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 60.

⁴⁰ Srov. tamtéž 60.

⁴¹ Double Monasteries, in: The Catholic Encyclopedia, sv. 10, New York: Robert Appleton Company, 1911, 452.

⁴² LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 83.

⁴³ Srov. tamtéž 83.

Změna, kterou postavení žen prodělalo, se projevovala i v oslabování jejich role v monastickém prostředí. Mužům byly vyhrazeny nejen svátostné úkony, ale i veškeré církevní činnosti včetně výuky. A tak mnohá z původních ženských opatství v desátém století již dávno zanikla, některá z nich převzali kanovníci. Domy kanovnic přežily v Německu – zejména v Herfordu, Gandersheimu a Quedlinburgu. V nich přebývaly dcery saské aristokracie a spravovaly je princezny královského rodu. Dvojité kláštery starší doby však kvůli nesouhlasu církve zmizely⁴⁴.

Když se v jedenáctém století dvojité kláštery znovu objevily, byla jejich podoba zcela jiná. Abatyše či převorka neměly nad mnichy žádnou jurisdikci a mnišky byly obvykle podřízeny kontrole mužských zakladatelů nebo jimi jmenovaných zástupců. Reformátoři považovali všechn styk se ženami za nebezpečí pro vlastní duši, jehož je zapotřebí se za jakoukoli cenu vystříhat, a tudíž nejevili ochotu přijmout zodpovědnost za vedení mnišek.

Dalším problémem byl postoj laických patronů. Tito doufali, že vytěží duchovní prospěch z kláštera. Protože se však nejvíce hodnotila činnost, kterou ženy nemohly nabídnout, tedy celebrovat mši svatou, byli ochotni financovat pouze mnišské komunity, nikoli ženské⁴⁵.

3.2.5 Reforma klášterů v 11. a 12. století

Podřízená role žen v této době se zřetelně projevuje v historii první clunyské fundace pro jeptišky. Svatý Hugo z Cluny se rozhodl roku 1056 zřídit ústav pro ženy v Marcigny v kraji kolem Saône-et-Loire, Burgundsko⁴⁶.

Jeho hlavní pohnutkou byla rodinná pieta. Jeho cílem bylo nabídnout klidný život v klášteře vlastní matce, manželkám a ženským příbuzným mužů, kteří se stali mnichy v Cluny. Byl to ústav pro devadesát devět jeptišek vedených klášterní převorkou. Úřad abatyše byl vyhrazen pro samotnou Pannu Marii. Obyvatelky se měly držet obyčejů Cluny a zachovávat přísnou klauzuru. Ústav tedy ještě vykazoval rysy charakteristické pro dvojitý klášter, neboť Hugo v jeho blízkosti ustavil malou komunitu dvanácti mnichů z Cluny, jejichž úkolem bylo vysluhovat nezbytné svátosti a pomáhat s provozními záležitostmi. Duch této fundace se ale od starších dvojitých klášterů velice lišil. V čele ženského konventu sice byla abatyše, ale spadaly pod dohled převora, který řídil

⁴⁴ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 217.

⁴⁵ Srov. tamtéž 218.

⁴⁶ GREGOIRE Réginald: Hugh of Cluny, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 7, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 150-151.

Syn hraběte semurského se narodil roku 1024 v Semuru v Burgundsku. Zemřel v roce 1109.

a zastupoval obě komunity navenek a který byl jmenován opatem z Cluny. Klášter v Marcigny byl klášteřem aristokratickým a tím také zůstal.

Ve dvanáctém století vznikl anglický řád založený svatým Gilbertem ze Sempringhamu⁴⁷. V době působení svatého Gilberta rostl zájem mladých žen o vstup do řádových komunit a tak zbudoval pro ně u severní zdi svého kostela St. Andrew dům a klauzuru, kde mohly žít v odloučení. Bylo to v roce 1131, kdy zdědil majetek po svém otci a v roce 1139 zde postavil převorství. Svatý Gilbert neměl v úmyslu založit dvojité klášter. Jeptišky chtěl přičlenit k řádu cisterciáků, ale generální kapitula v Cîteaux s tím nesouhlasila. A tak Gilbert začal ke každému ženskému klášteru přidružovat malou komunitu řeholních kanovníků, jejichž úkolem bylo starat se o svátostné potřeby jeptišek a vypomáhat jim se správou jejich majetku. Řeholníci se nazývali „bílí Gilbertovi kanovníci“.

V typickém gilbertinovském klášteři se tedy nacházela mužská i ženská komunita⁴⁸. Muži měli v čele převora, ženy zase proboštku. Obě komunity obývaly oddělené prostory na obou stranách konventního kostela. Kanovníci zpívali hodinky ve vlastním oratoriu a pro jeptišky celebrowali mši v konventním kostele. Jeptišky pak odříkávaly hodinky ve vlastním chóru. Dále zde působila skupina laických bratří a laických sester. Bratři sem přicházeli ze zchudlých rodin rolníků či řemeslníků. Jejich úkolem bylo sloužit jeptiškám jako pomocníci v hospodářství, zastat práci v lese i svázat úrodu. Laické sestry se věnovaly vaření a vykonávaly podřadné práce.

K domům kanovníků byly připojovány špitály pro malomocné, sirotčince a chudobince.

Pozdější, již propracovanější instituce trvají na striktní segregaci obou komunit.

Svatý Gilbert žil v příkladné zbožnosti a ve velkém odříkání. Ve stáří žil jako prostý člen řádu. Již v roce 1202 byl svatořečen papežem Inocencem III.

V době Gilbertovy smrti, v roce 1189, měl řád devět dvojitých klášterů, další čtyři domy byly pouze pro kanovníky. Ovšem bratři v Sempringhamu protestovali proti vzniku dvojitých klášterů ve dvanáctém století a po první krizi došlo k velkému zpřísnění statut. Gilbertinovský kostel stál vždy mezi dvěma kláštery tak, aby byl přístupný z obou stran. Z vykopávek kláštera ve Wattonu, Yorkshire⁴⁹, se zdá, že oddělení jeptišek od kanovníků

⁴⁷ COMASKEY Bernard John: St. Gilbert of Sempringham, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 6, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 215-216.

Jeho přesné datum narození není známo, pohybuje se v rozmezí let 1083 - 1089 v Sempringhamu v hrabství linkolnském. Za studiemi odešel do Francie, kde se setkal se sv. Bernardem. Po návratu domů se stal farářem ve svém rodišti. V roce 1131 jako jediný Angličan založil nový řeholní řád – jakési splynutí benediktinského a cisterciáckého řádu.

⁴⁸ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 223.

⁴⁹ GRIBOMONT Jean: Monastery Double, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 9, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 784-785.

se uskutečnilo prostřednictvím několik metrů vysoké zdi podél kostela a je pravděpodobné, že se tak stalo i v ostatních klášterech⁵⁰.

Znovuobnovení dvojitých klášterů které nastalo v jedenáctém a ve dvanáctém století kulminovalo založením řádu ve Fontevrault⁵¹.

Zde šlo o pokus o obnovu cenobitského života podle benediktinské řehole. Nejvýznamnějším představitelem hnutí byl Robert z Arbrisselu (1047–1117)⁵², Bretonec. Před rokem 1100 založil v kraji Maine-et-Loire královský ženský klášter Fontevrault. Stal se centrem malého řádu a šlo o dvojitý klášter, v němž žili muži i ženy. Komunita se skládala z jeptišek zasvěcených kontemplativnímu životu, řídících se benediktinskou řeholí. Aby ochránil jejich samotu a zajistil jim svátosti, usídlil v bezprostřední blízkosti komunitu mnichů sestávajících jak z duchovních, tak z laických bratří. Na počátku se zde nacházela pestrá směsice kajících, které přivedl z lesů, včetně napravených nevěstek. Robert jmenoval abatyši, kterou postavil do čela mužům i ženám. Muži zastávali podřízené postavení. První abatyše Petronilla de Chemillé (1115–1149) byla šlechtična a za její vlády na sebe klášter přitáhl zájem vévodské rodiny z Anjou a brzy se z něj stal aristokratický ústav. Abatyše měla titul „velkoabatyše“ a vždy to bývala dcera pocházející z místní vysoké šlechty nebo dokonce dcera královská.

V roce 1106 papež Paschalis II. potvrdil nezávislost tohoto dvojitého kláštera na jakékoli církevní a světské autoritě. Ve dvanáctém století patřilo pod Fontevrault asi sto převorství, v nichž žilo pět tisíc řeholníků a řeholnic⁵³.

3.2.6 Sv. Birgitta (Brigita) a 14. století

Dalším dvojitým klášteřem, který vznikl na Západě byl klášter birgitek ve Vadsteně ve Švédsku, v dnešní diecézi Linköping, který se začal budovat z iniciativy svaté Birgitty v roce 1346⁵⁴. Ta měla velký vliv na královský dvůr a proto se jí podařilo získat od krále Magnuse Erikssona nejen pozemky, které věnoval klášteru, ale i královský palác

⁵⁰ Viz příloha I. – Historický půdorys převorství ve Wattonu.

<http://www.heritage-explorer.org.uk/web/he/searchdetail.aspx?id=1850&crit=&cid=28> (10.3.2010).

⁵¹ FRANK Karl Suso: Doppelkloster, in: LThK, sv. 3, Freiburg: Herder, 1995, 338.

⁵² DEVAILLY Guy: Robert von Arbrissel, in: LexMA, sv. 7, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 900.

⁵³ DICKINSON Jan-Marc: Fontevrault, Convent of, in: New Catholic Encyclopedia, sv. 5, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 793.

V letech 1804-1963 klášter sloužil jako vězení. V opatském kostele se nachází pohřebiště Plantagenetů. Je zde pohřben Richard I. Lví srdce.

⁵⁴ Sancta Birgitta: www.sanctabirgitta.com (26.2.2010).

Sv. Birgitta se narodila v roce 1303 na upplandském dvorci Finsta Gård poblíž Uppsaly. Narodila se do velmi bohaté a vzdělané rodiny spřízněné s královskou rodinou. Ve třinácti letech se vdala za budoucího soudce Ulfá Gudmarssona. V manželství přišlo na svět osm dětí. Kromě starostí o rodinu se svatá Birgitta také věnovala i jiným záležitostem. Dlouhou dobu byla hofmistryní Blanky Namurské, manželky krále Magnuse Erikssona.

postavený původně ve třináctém století. Kromě pozemků a paláce král poskytl velký finanční dar, díky kterému mohl být vybudován ambit. Stavební práce však začaly až v roce 1369 a klášter byl zcela dostavěn až po Birgittině smrti v roce 1384⁵⁵.

Birgitta byla kanonizována 7. října 1391 a v roce 1999 byla papežem Janem Pavlem II. vyhlášena spolupatronkou Evropy.

Klášter byl založen jako dvojitý, ve kterém žilo odděleně šedesát jeptišek a dvacet pět kněží. Stal se největším dvojitým klášterem ve Skandinávii. Každý konvent byl samostatný a obě komunity vedla abatyše.

Díky královské podpoře a většímu počtu štědrých dárců byl klášter, zvláště ve středověku, velmi bohatý. V době jeho největšího rozkvětu pod něj spadalo asi osm set far. Stal se nejnavštěvovanější svatyní ve Skandinávii a centrem duchovního a kulturního života ve Švédsku. Bohatá a vzácná klášterní knihovna obsahuje tisíc čtyři sta svazků. Při klášteře byla i manufaktura pro výrobu vysoce kvalitních textilií.

Pouze birgity provázely dvojité kláštery až do konce středověku⁵⁶. Řeholnice zde žily do roku 1595. Po reformaci kláštery většinou zanikly. Ve Švédsku je však v devatenáctém století zaznamenáno několik pokusů o jejich obnovu.

Původně samotný palác byl několikrát přestavěn. V sedmnáctém století jej obývali vojáci, v 19. století byl pak používán jako vězení a později zde byl umístěn ústav pro mentálně postižené. Nyní je využíván jako hotel. Z vadstenského kláštera zůstal do dnešních dob zachován především kostel Blåkyrkan (Bluechurch) vysvěcený v roce 1430.

3.2.7 Dvojité kláštery v Čechách - Svatá Anežka Česká

Podobně bychom mohli najít znaky dvojitého kláštera i v Čechách. Nejznámější byl v tomto ohledu dvojitý klášter založený svatou Anežkou Českou⁵⁷. Anežka byla ve třech letech, spolu se svou sestrou Annou, dána na výchovu do cisterciáckého kláštera v Třebnici poblíž polské Vroclavi. V šesti letech byla poslána do premonstrátského kláštera v Doksanech u Litoměřic. V těchto letech to byl běžný způsob výchovy dítěte. Několikrát se uvažovalo o jejím provdání z politických důvodů, ale ke sňatku nikdy nedošlo. Trpké zklamání a pokoření nejen z odmítnutí, ale i z toho, že nemohla sama rozhodovat o své budoucnosti, musely poznamenat hrdou a citlivou duši Anežčinu. Po smrti otce již nebyla

⁵⁵ CONLAN Mary Samuel: St. Bridget of Sweden, in: New Catholic Encyclopedia, sv.2, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 614.

⁵⁶ BINDING Günther: Birgitta von Sweden, in: LexMA, sv. 2, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 215-218.

⁵⁷ VYSKOČIL Jan Kapistrán: Blahoslavená Anežka Česká, Praha: Universum, 1934, 55-56.

Narodila se asi roku 1211. Byla dcerou českého krále Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské.

vázána poslušností vůči rodičům, toužila žít vlastní život, stala se nezávislou a zřekla se nabízeného sňatku se samotným císařem Fridrichem II.

Velmi ji ovlivnil nejen příklad svaté Hedviky, se kterou se setkala ve Slezsku, ale i příklad její vlastní sestřenice Alžběty Durynské⁵⁸. Stejně tak na ni silně zapůsobil chudý a prostý život sv. Františka z Assisi a sv. Kláry, takže se brzy rozhodla jít v jejich stopách.

Společně se svým bratrem Václavem I. založila na počátku třicátých let 13. století v Praze špitál svatého Františka⁵⁹ poblíž kostela sv. Haštala na Starém Městě. Správu špitálu vedlo špitální bratrstvo ošetřovatelů a ošetřovatelek, které mělo v čele mistra a řídilo se řeholí svatého Augustina.

Pravděpodobně zároveň se špitálem, v těsné blízkosti, vzniká první zaalpský klášter klarisek a tím i první gotický objekt v Praze. Na podzim roku 1233 do tohoto nového kláštera klarisek bylo uvedeno pět sester z konventu svaté Kláry z italské Assisi a sedm vznešených šlechtických dívek z Čech. Rovněž sem vstoupila i svatá Anežka. Přesné datum jejího vstupu do kláštera nevíme, ale její obláčka se konala roku 1234.

Dne 21. března 1234 přijal král Václav I. klášter i špitál pod svou ochranu a udělil mu první významná privilegia. Ve stejném roce vydal klášteru významná privilegia i papež Řehoř IX. a v srpnu 1234 doporučil, aby byla Anežka ustanovena abatýší kláštera.

Brzy prostory špitálu nedostačovaly a když matka sv. Anežky Konstancie Uherská zakoupila na Poříčí u sv. Petra komendu německých rytířů, přestěhoval se špitál do těchto míst. V roce 1237 se Anežčin klášter vzdal svrchovanosti nad špitálem a papež Řehoř IX. bulou *Omnipotens Deus* povýšil špitální bratrstvo na církevní řád podřízený přímo Římu. Tak byl založen jediný řád českého původu, později zvaný křížovníků s červenou hvězdou. Následujícího roku se oddělil od kláštera klarisek i majetkově⁶⁰. V roce 1252 se pak definitivně usídlil u staroměstského konce Juditina mostu.

Současně s rozvojem kláštera klarisek a ostatních budov v letech 1238–1245, byl vystavěn klášter menších bratří v místech někdejšího špitálu a svou severní stranou přiléhal k jejich klášteru. Byl určen výhradně pro hmotné a duchovní potřeby sester⁶¹.

Řád klarisek se vyznačoval velkou přísností. Byl to řád kontemplativní, klausurní, takže sestry byly odděleny od okolního světa. Po přijetí byly sestrám ostříhány vlasy jako

⁵⁸ VYSKOČIL Jan Kapistrán: Blahoslavená Anežka Česká, Praha: Universum, 1934, 155.

Alžběta po smrti svého manžela Ludvíka Durynského opustila své tři děti a odešla do Marburgu (Hesensko), kde založila špitál menších bratří sv. Františka. Denně pečovala o nemocné. Zemřela ve svých 24 letech.

⁵⁹ Špitál sv. Františka = domus hospitalis, špitál pro ošetřování chudých nemocných a poutníků.

⁶⁰ VLČEK Pavel, SOMMER Petr, FOLTÝN Dušan: Křížovníci s červenou hvězdou, in: Encyklopedie českých klášterů, Praha: LIBRI, 1997, 135.

⁶¹ Viz příloha II. – Půdorys Anežského kláštera. Umělecké památky Prahy, Staré Město a Josefov, Praha: Academia, 1996.

znamení pohrnutí světem a následoval roční noviciát. Každá sestra měla dvě tuniky, žíněné košile, vlněný pytel. Později papež Řehoř IX. povolil sestřím nosit obuv a kožešiny, neboť v klášteře byla zima. Sestry spaly ve společném dormitoriu, kde nebylo žádné soukromí. Byly přikryty vlněnými příkrývkami a polštáře měly ze slámy.

Sestry vstávaly každé ráno před svítáním, odebraly se do kapitulní síně a ty, které uměly číst se modlily hodinky. Ty, které neuměly číst se modlily dvacet otčenášů. Celý den strávily v tichosti, znamení si dávaly rukou. Povoleno hovořit měly jen v místnosti pro nemocné.

V této době nebylo zvykem časté přijímání, jen asi sedmkrát ročně a k tomu sloužilo malé okénko s mříží a látkou, které oddělovalo oratoř od kaple Panny Marie. Svatá Anežka měla povoleno pětkrát do roka patřit na kněze při mši svaté.

Styk se světem nebyl úplně omezen. Sestry se mohly sejít se svými příbuznými. K rozhovoru docházelo u okénka s mříží, ale nesmělo to být v době od západu do východu slunce a také v době postní.

V roce 1238 se svatá Anežka vzdala hodnosti abatyše a zůstala nadále jen „soror maior“⁶². Anežka zemřela 2. března 1282 za braniborské správy českého království. Blahoslavena byla v roce 1874 a svatořečena byla 12. listopadu 1989 papežem Janem Pavlem II.

3.2.8 Rozdíly mezi dvojitými kláštery

Zásadní rozdíl mezi jednotlivými dvojitými kláštery byl charakterizován řeholí, kterou se kláštery řídily. Srovnajme tedy kláštery ve Fontevrault, kláštery založené svatým Gilbertem ze Sempringhamu a kláštery birgitek ve Švédsku.

V nejstarším z těchto řádů, řádu ve Fontevrault, byla uplatňována benediktinská řehole jak mužského tak ženského řádu. V anglickém Sempringhamu se ženský řád Gilbertinek řídil rovněž řeholí svatého Benedikta, kdežto mužský řád se řídil řeholí svatého Augustina.

A dvojitý klášter birgitek ve Vadsteně, jak mužská komunita, tak ženská komunita, se řídily řeholí svatého Augustina.

Kromě uplatňování rozdílných řeholí se dvojitě kláštery od sebe lišily svým vedením. Dvojitý klášter ve Fontevrault a klášter birgitek vedla zásadně abatyše, kdežto Gilbertovy kláštery vedl vždy převor.

Abatyše ve Fontevrault byla nejvyšší v řádu a závislé domy měly vždy svou převorku.

⁶² KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin I., Praha: ZVON, 1991, 162.

Každý dům birgitek byl nezávislý a byl pod vedením abatyše, která rozhodovala o všech denních záležitostech. Avšak duchovní záležitosti byly vždy v kompetenci kněze a abatyši bylo zakázáno jakýmkoli způsobem do nich zasahovat.

V čele gilbertinovských dvojitých klášterů byl kanovník, který měl na starosti všechny domy a jeho moc byla absolutní v celém řádu⁶³.

⁶³ LAWRENCE Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad, 2001, 220-226.

4. POČÁTKY PREMONSTRÁTSKÉHO ŘÁDU A ZAKLÁDÁNÍ DVOJITÝCH KLÁŠTERŮ

4.1 Svatý Norbert a vznik premonstrátského řádu

Řád premonstrátů vznikl ve dvanáctém století, tedy v období tzv. gregoriánské reformy, která se, na rozdíl od mnišské reformy z Cluny, vyznačovala církevně politickým zaměřením. Toto čistě reformní mnišské hnutí v Cluny se postupně přetvářelo v hnutí, které reformovalo církve a celou společnost nejen z nábožensko-mravního pohledu, ale mělo i vliv kulturně politický. Reforma gregoriánská vyšla z pojmu „libertas ecclesiae“, šlo tedy o svobodu církve a o svobodu vykonávání jejího poslání. Nedílnou součástí tohoto úsilí byla reforma světského kléru⁶⁴. Hlavním pojmem této obnovy byla *vita apostolica* spojená s asketickým ideálem osobní chudoby a celibátu. Jinými slovy návrat k ideálu prvotní církve v Jeruzalémě. *Všichni, kdo uvěřili, byli jedné mysli a jednoho srdce a nikdo neřikal o ničem, co měl, že je to jeho vlastní, nýbrž měli všechno společné (Sk 4,32)*⁶⁵.

Z hlediska gregoriánské reformy bylo osobní vlastnictví a obročnictví původních kanovníků chápáno jako úpadek a ústupek světu, proto byly od té doby rozlišováni světští kanovníci (*canonici saeculares*) od kanovníků řeholních (*canonici regulares*)⁶⁶.

Touto myšlenkou obnovy kněžské kázně se, po své konverzi, zabýval i svatý Norbert z Xanten⁶⁷. Narodil se v knížecí rodině pánů z Gennepeu okolo roku 1080. Byl kanovníkem kolegiátního kostela svatého Viktora v Xanten a podjáhenské svěcení přijal, aniž by vážně uvažoval o dráze klerika. V letech 1108–1109 se stal dvorním kaplanem arcibiskupa Fridricha z Kolína nad Rýnem a v roce 1110 u císaře Jindřicha V.

Většina informací o činnosti svatého Norberta a jeho současníků pochází z několika hlavních pramenů. Dva jeho životopisy jsou nazvány „*Vita Norberti A*“ a „*Vita Norberti B*“. Tyto životopisy jsou z dvanáctého století. Přesněji životopis *Vita Norberti A* byl napsán mezi lety 1145–1161/64, *Vita Norberti B* je delší a pochází z let 1152–1161/64.

Autory obou byli nepochybně členové premonstrátského řádu, kteří se snažili přiblížit době ve které psali a také tehdy platným řádovým předpisům. Ani v jednom ze životopisů nenacházíme zmínky o ženách.

⁶⁴ FRANZEN August: *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, ³ 2006, 141.

⁶⁵ Bible. Ekumenický překlad, Praha, 1985.

⁶⁶ KUBÍN Petr: *Kolegiátní kapituly v raném a vrcholném středověku*, in: *Litoměřická kapitula, 950 let od založení, Ústí nad Labem: Universita J.E.Purkyně, 2007, 15.*

⁶⁷ SOMMERFELDT John Robert, ANTRY Theodore, O.Praem: *St. Norbert*, in: *New Catholic Encyclopedia*, sv. 10, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 419-421.

Jinak je tomu u dalších dvou životopisů o svatém Norbertovi, které sepsal v první polovině 12. století Hermann z Tournai. První se nazývá „*Liber de restauratione monasterii Sancti Martini Tornacensis*“ a druhý „*De miraculis beatae Mariae Laudunensis*“. Autor se ženskou otázkou zabývá obširněji a uvádí, že mu o tom vyprávěl sám opat Hugo z Fosses. V sedmé kapitole „*De miraculis*“ Hermann zmiňuje, že na rozdíl od kláštera v Cîteaux, kam byli přijímáni pouze muži, to bylo rozhodnutí sv. Norberta, aby byly v řádu vítány ženy stejně jako muži. A dále velebí mnohem přísnější život žen než mužů⁶⁸.

Všechny životopisy popisují Norbertovo obrácení, ale každý jinak⁶⁹.

Hermann z Tournai uvádí jako hlavní důvod obrácení svatého Norberta událost, která se stala když se Jindřich V. roku 1111 vydal do Říma, aby přijal od papeže císařskou korunu. Papež Paschal II. jej však žádal, aby se vzdal práva investitury. To ale císař odmítl a uvěznil papeže ve svém táboře. Tehdy, jak uvádějí životopisci, přichází Norbert k papeži a prosí jej o odpuštění své účasti na této výpravě. Toto odpuštění také obdržel. V dubnu roku 1111 papež, pod nátlakem, korunoval Jindřicha V. a ponechal mu právo investitury. Ale následujícího roku papež prohlásil tento krok za protiprávní. Lze se domnívat, že tyto rozporuplné názory papeže byly pro Norberta počátkem jeho obrácení a současně jeho souhlasem s gregoriánskou reformou, která hájila práva církve proti světské moci⁷⁰.

Vita Norberti A a B však popisují jinou událost, která pravděpodobně přispěla k Norbertovu obrácení. Když totiž byl císař Jindřich V. dán roku 1115 do klatby, svatý Norbert opustil císařský dvůr a vrátil se do Xanten⁷¹. Podle jeho životopisců právě v této době došlo při cestě do Xanten u vesnice zvané Vreden k události, kdy před sv. Norbertem udeřil blesk a uslyšel hlas: *Zanech zlého a čiň dobré!*⁷². Tato událost se nápadně podobá příběhu obrácení Šavla u Damašku, popsáném ve Skutcích apoštolů⁷³. Obdobně je popisováno obrácení Martina Luthera roku 1505 u Erfurtu.

V době vzniku nejstarších životopisů sv. Norberta toto byla běžná forma zachycení duchovního dění života světců.

Svatý Norbert, po této události, složil svůj úřad dvorního kaplana, odložil své drahocenné šaty, oblékl oděv z nebělené ovčí vlny a uchýlil se do samoty benediktinského kláštera svatého Michala v Siegburgu, dnešní Severní Porýní–Vestfálsko. Zde se, pod vedením opata Konona, připravoval k přijetí svěcení, které obdržel z rukou kolínského

⁶⁸ ANTRY Theodore, O.Praem.; NEEL Carol: *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, 67.

⁶⁹ Srov. tamtéž 63.

⁷⁰ Srov. tamtéž 9.

⁷¹ ELM, Kaspar: *Norbert von Xanten*, in: *LexMA*, sv. 6, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 1233-35.

⁷² STAHLHEBER Renate: *Die Ikonographie Norberts von Xanten Themen und Bildwerke*, in: ELM Kaspar: *Norbert von Xanten*, Köln: Wienand, 1984, 217-246.

⁷³ Sk 9, 1-18.

arcibiskupa roku 1116. Při své primici v dómě svatého Viktora kritizoval duchovní stav členů kapituly a měl v úmyslu je reformovat. Ale tato jeho snaha se nesečkala s úspěchem a tak odešel do ústraní. U poustevníka Ludolfa a řeholních kanovníků v Klosterrath vytvářel následující dva roky svůj nový životní program. Stal se z něho putující kazatel. U jedněch vyvolal obdiv, u jiných podráždění, takže se nakonec roku 1118 musel obhajovat před koncilem ve Fritslaru⁷⁴. Tehdy se svatý Norbert rozhodl všechno opustit, vzdát se svého kanovníkáta a beneficí a začal žít jako poutník. V zimě se vydal bos do Valenciennes, kde dva jeho společníci zemřeli vyčerpáním. Setkal se tam se svým přítelem biskupem Burkhardem z Cambrai. Hugo z Fosses, biskupův kaplan, byl svatým Norbertem tak nadšen, že požádal biskupa, aby ho mohl následovat.

A tak svatý Norbert, původně světský kanovník⁷⁵, který po nepřijetí svých reformních snah v Xanten a kapituly u sv. Martina, zakládá společenství v Prémontré asi patnáct kilometrů od Laonu ve Francii. Laonský biskup Bartoloměj ze Joux v roce 1120 totiž nabídl sv. Norbertovi, aby si našel místo v jeho diecézi, kde by se chtěl usadit.

Svatý Norbert si při své kazatelské činnosti získal dva společníky Evermoda z Cambrai a Antonína z Nivelles. Jednou po kázání v Laonu se k němu přidalo i dalších sedm společníků. O Velikonocích se všichni usadili v Prémontré a jejich počet se postupně rozrostl na čtrnáct. O Vánocích roku 1121 složilo téměř třicet mužů své slavné sliby. Přijali řeholi svatého Augustina. Jako hábit si zvolili šat z nebělené vlny⁷⁶.

Z této komunity vznikl posléze řád premonstrátů, který byl roku 1126 potvrzen papežem Honoriem II.

Svatý Norbert ale z počátku neuvažoval o založení řádu v právním slova smyslu, spíše chtěl žít podle apoštolského ideálu. Jeho hlavní myšlenkou bylo založení komunit, ve kterých by žili muži i ženy v dobrovolné chudobě. Vzorem se mu stává prvotní obec v Jeruzalémě a soužití apoštolů okolo Ježíše a Panny Marie, kterou si vybrali jako patronku svého kostela. Vita apostolica pro sv. Norberta znamenala spojení pospolitého života, uspořádaného podle ideálu asketické chudoby, s aktivní rolí misionáře-kazatele.

Jejich heslem je „*Ad omne bonum opus parati*“, tedy připraveni ke každému dobrému dílu.

Sliby skládané při vstupu do komunity odrážely apoštolského ducha:

- absolutní odvrhnutí a zamítnutí osobního vlastnictví

⁷⁴ ANTRY Theodore, O.Praem.; NEEL Carol: *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, 9.

⁷⁵ FRANZEN August: *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, ³ 2006, 151. Canonici saeculares – kněží, členové kapitul, kteří nepřijali reformu Řehoře VII., neskládali sliby chudoby, čistoty a poslušnosti.

⁷⁶ ANTRY Theodore, O.Praem.; NEEL Carol: *Norbert and Early Norbertine Spirituality*. New York: Paulist Press, 2007, 146-147.

- rozdělení věcí podle potřeby
- svornost jednoty a jednota svornosti

V této prvotní komunitě se sv. Norbert snažil uplatňovat prvky gregoriánské reformy. Stavěl na liturgické modlitbě konané ve vlastním kostele. V centru povinností stála Eucharistie a její slavení. Dále se praktikovalo časté přijímání svátostí, z něhož vyzařovala víra členů komunity. Denně se konalo kapitulum (četba martyrologia, Řehole, připomínka zemřelých, kárání přestupků). Stejně tak bylo praktikováno studium a tzv. lectio divina (studium a kontemplace); kázání Božího slova; příjem a pomoc chudým (milosrdenství a pohostinnost) a velká oddanost Panně Marii⁷⁷.

Roku 1126 je Norbert jmenován arcibiskupem v Magdeburku a na místo zakladatele nastupuje jeho nejbližší spolupracovník Hugo z Fosses, který se roku 1128 stává opatem. Skutečným tvůrcem řádu byl tedy Hugo. Norbert byl spíše charismatický kazatel, nikoli organizátor a komunita dosud postrádala jakákoli psaná statuta. Do té doby jednotlivé komunity tvořily spíše samostatné rodiny.

Největším úkolem Hugona tedy bylo vytvořit jednotnou strukturu založení. Zjevně inspirován cisterciáckou *Charta caritatis* (Listina lásky) vytvořenou v Cîteaux, se Hugo pokouší o vytvoření jednotné organizace a struktury řádu na základě generálních kapitul. V čele řádu stojí generální opat, tedy opat v Prémontré, který organizuje řádovou generální kapitolu jednou ročně, kde se projednávají aktuální potřeby řádu. V jeho redakci vznikají první Statuta, jejichž první kodifikace musela být krátce po tom, co se Hugo stal opatem v Prémontré (1128), protože již v roce 1131 papež Inocenc II.⁷⁸ nařídil opatům řádu, aby zachovávali řádová pravidla (*consuetudines*).

Svatý Norbert zemřel v Magdeburgu 6. června 1134 a svatořečen byl v roce 1582 papežem Řehořem XIII.

4.2 Počátky dvojíých klášterů

V krátké době začaly narůstat počty zájemců o vstup do řádu, nejen muži, ale i ženy byly příznivkyněmi sv. Norberta. Řád se rozšiřoval tak rychle, že již roku 1121 vzniklo belgické opatství Floreffé, které se stalo druhým opatstvím v řádu premonstrátů⁷⁹. V roce 1123 se svatý Norbert nacházel v severním Porýní–Vestfálsku, kde mu hrabě Gottfried

⁷⁷ ARDURA, Bernard: *Abbayes, prieurés et monastères de l'ordre de Prémontré*. Nancy, 1993, 22.

⁷⁸ POWELL James: Pope Innocent II., in: *New Catholic Encyclopedia*, sv. 7, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 469-470.

Inocenc II., vlastním jménem Gregorio Papareschi, byl zvolen papežem 14. února 1130 a byl jím až do své smrti 24. září 1143.

⁷⁹ BACKMUND Norbert: Abbey of Floreffé, in: *New Catholic Encyclopedia*, sv. 5, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 765-766.

Opatství bylo situováno na pravém břehu řeky Sambry asi sedm mil jihozápadně od Namuru v Belgii.

z Cappenburgu přenechal svůj hrad, aby ho mohl přeměnit na klášter. Cappenberg se tak stal prvním premonstrátským klášterem na území dnešního Německa. V roce 1129 se řád dostal do Saska a dále do Německa, Francie, Nizozemí, Španělska a Uher. Do Anglie se řád rozšířil až roku 1143.

Některé z prvních domů řádu pak byly dvojité kláštery. Svatý Norbert totiž řešil problém svých stoupenkyň zakládáním dvojitých klášterů⁸⁰. Jejich cílem nebylo následovat jisté benediktinské kláštery a kongregaci ve Fontevrault, ale rozšířit program zahájených reforem, protože každodenní život v kláštorech a nadšení pro duchovní práci za klášterními zdmi měly daleko k optimální úrovni nejen díky nepříliš dobrým příkladům z řad klášterního představenstva, ale i kvůli nekvalitním náboženským programům. Svatý Norbert chtěl svým pečlivě zvoleným programem nabídnout duchovní prožitky spočívající na rozjímání o samotě a vedoucí k dosažení duchovního klidu a míru.

Ženská část kláštera se však nezaplnila ihned, ve frontě ženy zcela jistě nestály. Naopak, zdá se, že první zájemkyně (např. vdovy anebo manželky mužů, kteří vstoupili do kláštera) žily mnišským životem, a teprve příklad jejich ctnosti zaujal a přitáhl i jiné, a to v takové míře, že bylo nutné zakládat dvojité kláštery⁸¹.

Jednalo se o dva druhy dvojitých klášterů:

Prvním typem byl klášter v blízkosti mateřského kláštera, někdy se nacházel jen několik set metrů opodál, okolo budov bylo postaveno nádvoří. Tento typ kláštera zůstával s mateřským klášterem úzce spojen. Dal by se nazvat jako připojený klášter. Většina z nich se zdála být relativně malá.

Druhým typem dvojitého kláštera byl takový klášter, který byl od počátku veden jako samostatný ženský klášter. Tyto kláštery byly založeny od mateřského kláštera na vzdálených místech. Jejich donace byla obvykle od šlechty, nebo také od měšťanstva, málokdy však od mateřského kláštera. Dokonce i jejich právní status byl neustále omezován. Tyto kláštery byly původně nedílnou součástí mateřského kláštera a pravděpodobně tak i zůstaly. Patřily k němu po celou dobu a zůstaly i ve společenství s ním⁸².

Ženské kláštery prvního typu byly: Bonneuil v Prémontré, Gerigny v Cuissy, Dionne v St. Martin u Laonu, Fredy v Belval, Postel a Wanze ve Floreffe, Rekem v Mont-Cornillon, Stocquoy a Seumay v Heylisse, dočasně Hellenthal a Webe ve Steinfeldu,

⁸⁰ ARDURA Bernard: Prémontrés. Histoire et Spiritualité, C.E.R.C.O.R., Saint-Etienne, 1995.

⁸¹ ERENS Ambrož: Les Soeurs dans l'Ordre, in: *Analecta Praemonstratensia*, Tomus V., Tongerlo, 1929, 7–26.

⁸² KRINGS Bruno: Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig, in: *Studien zum Prämonstratenserorden*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 82.

Niederklöster v Cappenbergu, Wülfsberg a Steinbach v Rommersdorfu, Bethlentode v Arnstein, Hane v Rothenkirchen, Niederilbenstadt v Ilbenstadt, Oberkappel ve Spielkappel, Unterzell v Oberzell, Eisinger ve Steingaden, Untermarchtal v Obermarchtal, Maisental ve Weissenau, a ženský klášter v blízkosti Adelbergu.

Druhým typem byly např. Dünnwald založený ze Steinfeldu, Flaesheim z Knechtstenden, Füssenich z Hambornu, Langwaden z Heylisse, Gommersheim a Beselich z Arnsteinu, Mariantal a Enkenbach z Münsterdreisen, Retters, Altenberg a Dorlar z Rommersdorfu, Marienroth z Floreffé, Gerlachsheim z Oberzellu⁸³.

Svatý Norbert tedy vytvářel kláštery, ve kterých byli kromě kanovníků, jakožto symboličtí zástupci apoštolů, také konvrši a konvršky. A jak dokazují nekrologia z dvanáctého století, počet konvršů a konvršek byl mnohonásobně vyšší než počet kanovníků⁸⁴.

V úzkém slova smyslu to byly dvojité kláštery, kde muži a ženy žili jako duchovní, právnické a ekonomické společenství v čele s opatem v jednom klášterním komplexu, ale v různých konventech, které byly od sebe odděleny zdí. V čele konventu sester stála převorka, v čele konventu kanovníků pak převor. Ten řídil celkový denní chod sester. Nutné povinnosti spadaly pod opata, který předsedal denní kapitole⁸⁵.

Sestry zůstávaly po svém vstupu do kláštera navždy v klausuře a nikdy ji nemohly opustit. Se žádným mužem, ani s přáteli, ale ani se svým bratrem či dalšími příbuznými neměly povoleny rozhovory, s výjimkou místa u okna v kostele, přičemž muže doprovázeli dva konvrši. Ženu uvnitř kostela doprovázely dvě sestry. Všichni pak byli přítomni jejich rozhovoru⁸⁶.

O půlnoci sestry vstávaly k modlitbám. Modlily se v tichosti v kostele a také naslouchaly mši svaté. Zbytek liturgických hodin se modlily Mariánské ofícium a stejně tak se modlily při své každodenní práci. Vzhledem k jejich přísné klausuře, mohly vykonávat pouze některé služby pro celé společenství, a ne jako laičtí bratři, kteří vykonávali mnoho činností i mimo klášter.

Jedna nebo více sester dohlížely v oblastech, jako byly služba u stolu, ruční práce, opravy a praní oděvů, zpracování vlny a péče o nemocné. Sestry šily, opravovaly a praly oděvy pro všechny členy kláštera. Také se staraly o ovce a z mléka vyráběly ovčí sýry.

⁸³ KRINGS Bruno: Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig, in: Studien zum Prämonstratenserorden, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 82.

⁸⁴ Srov. tamtéž 77.

Nejstarší nekrolog na konci roku 1260 připomíná v Ilbenstadtu 224 kanovníky (18%), 394 konvrše (32%) a 625 sester (50%).

⁸⁵ Srov. tamtéž 77.

⁸⁶ Srov. tamtéž 75.

V hospici se o nemocné starali také laičtí bratři, jelikož práce sester spočívala pouze ve službě ženám⁸⁷.

Stanovy vyžadovaly, aby sestry, či většina z nich, uměla číst a psát, anebo by se měly v klášteře naučit alespoň základy latiny. S povolením opata, se k nim dostávaly knihy Žalmů. Zdá se, že se jednalo o dobře známé latinské žalmy s kantiky, modlitbami a hymny, dále se jednalo o modlitební knížky s texty modliteb z vigilií před velkými svátky, kterých se také účastnily. Pokud některé ze sester byly, ještě před vstupem do kláštera vzdělanější, mohly s dovolením opata číst i jiné, než výše uvedené knihy.

Nikdo neměl přístup do obytné části sester kromě opata, či provizora, ale vždy jen spolu se dvěma nebo třemi staršími konvrši, a dále kněz, aby mohl udílet svátosti – tj. pomazání nemocných, nebo *Commendatio animae* po smrti některé ze sester⁸⁸.

V Prémontré zřídil svatý Norbert ústav pro ženy, který sousedil s domem kanovníků. Dále zde nechal vystavět hospic, aby bylo postaráno o chudé a poutníky⁸⁹.

Zde však nadvláda mužů sestry vykávala do podřízené role. O fungování komunity, služby officia, mše svaté apod. se starali kněží, jáhni i bratři s nižším svěcením. Laičtí bratři se kromě účasti na části liturgie (ranní mše a nešpory) zaměřovali též na fyzickou práci. Jeptišky navštěvovaly kostel, jen když kanovníci zpívali hodinky. Jinak jim byly přiděleny úkoly tak skromné, jakými byla starost o útulek pro chudé a praní a látání oděvů mužské komunity. Jejich postavení se podobalo situaci laických bratří v cisterciáckých opatstvích. Sestrám urozenějšího původu, od nichž se nedalo očekávat, že by vykonávaly takovou podřadnou práci, bylo zřejmě dovoleno žít přímo v ústavu jako reclusae. Navzdory těmto omezením příliv nových členek stále sílil a dvojité kláštery se, zvláště v Nizozemí, po několik let hojně rozrůstaly. V polovině dvanáctého století Hermann z Tournai s nadsázkou pramenící z nadšení tvrdil, že v Prémontré a v ústavech, které jsou mu bezprostředně podřízeny, žije tisícovka sester a že v celém řádu se jich nachází až deset tisíc.

I když jsou tato čísla zcela jistě nadhodnocena, přesto se dá hovořit o velké štedrosti a obětavosti ve službě Bohu⁹⁰.

Po rozmachu ženské askeze v kláštorech však přišel úpadek, kdy se do klášterů vkradla nedbalost, nicotnost a ležérnost, takže malá úzká okénka, která sloužila ke komunikaci

⁸⁷ KRINGS Bruno: Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig, in: Studien zum Prämonstratenserorden, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 78.

⁸⁸ Srov. tamtéž 78.

⁸⁹ ARDURA, Bernard: Abbayes, prieurés et monastères de l'ordre de Prémontré. Nancy, 1993, 24.

⁹⁰ ERENS Ambrož: Les Soeurs dans l'Ordre, in: Analecta Praemonstrantia, Tomus V., Tongerlo, 1929, 7.

mezi ženským a mužským osazenstvem byla nakonec zvětšena na veliká prostorná okna⁹¹. Zda docházelo ke zneužívání nelze s jistotou říci, ale každopádně blízkost obou pohlaví zavdávala příčinu k takovému podezření.

Proto již od počátku třicátých let 12. století byla snaha o rozpuštění dvojitých klášterů a sestřám bylo nabízeno zakládání samostatných ženských klášterů a to jednak z důvodů již výše uvedených, ale také z důvodu přetížení dvojitých klášterů a vzhledem k neutuchajícímu zájmu nejen žen, ale i proto, že celé rodiny společně chtěly vstoupit do řádu⁹².

Tam, kde ženský klášter nebo konvent sester měl být zrušen, tam se zdá být neuvěřitelné, jak dlouho sestry odolávaly. Je pravděpodobné, že byly od svých vznešených příbuzných velmi podporovány. Nezřídka byly v jednom klášteře pravděpodobně kanovníci, konvrši a sestry z téže rodiny. Sestry a jejich příbuzní rovněž odkázaly či darovaly majetek klášteru. A tak některý klášter byl natolik závislý na šlechtě, že opati neměli odvahu jejich ženský konvent zrušit, možná i proto, že členové rodiny zakladatelů nebo správců, považovali klášter za svůj domov, ke kterému měli i právo vlastnictví⁹³.

V určitých ohledech by se dalo říci, že tento zvrat postavení jeptišek zlepšil, neboť se z nich staly kanovnice. Jejich autonomie však byla stále omezena. Mateřské opatství si ponechalo dohled nad jejich činností, který realizovalo prostřednictvím preposita nebo-li probošta. Ten byl pro tento účel jmenován opatem.

Existují také náznaky, že řeholnice za tuto poloviční nezávislost draze platily. Mateřská opatství si poté, co podřízené ženské ústavy přestávaly být pro kanovníky bohatým zdrojem, vůči nim osvojovala stále skrbličitější postoj. Nedůvěra a touha zbavit se této finanční zátěže nakonec dovedla představitele řádu k přijetí politiky naprosté neangažovanosti.

Mnozí badatelé dějin premonstrátského řádu zmiňují rozhodnutí, kterým generální kapitula zasedající v letech 1137–1138 stanovila, aby všechny dvojité kláštery řádu byly zrušeny⁹⁴. Neuvádějí však žádný doklad, v němž by byl text rozhodnutí dochován, ani neukazují pramen, z něhož by přímo vyplýval záměr tohoto náhlého rozhodnutí. Hugo Márton v *Analectech* zmiňuje C.L.Huga, který uvádí, že to rozhodl počet čtyřiceti prelátů, kteří se sešli v Prémontré a „...jednomyslným souhlasem všech rozhodli, že řeholnice ze sousedství

⁹¹ ERENS Ambrož: *Les Soeurs dans l'Ordre*, in: *Analecta Praemonstratensia*, Tomus V., Tongerlo, 1929, 8.

⁹² KRINGS Bruno: *Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig*, in: *Studien zum Prämonstratenserorden*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 79.

⁹³ Srov. tamtéž 87.

⁹⁴ Srov. BACKMUND Norbert: *Monasticon Praemonstratense*, Tomus I., 9; GRASSL B.: *Der Praemonstratenserorden*, in: *Analecta Praemonstratensia*, Tomus X, 1943, 17; C.L.HUGO, *Annales* I, col. 7.

a blízkého okolí klášterů musí být odstěhovány; ne snad aby řeholníci a řeholnice čelili stávajícímu zlu, protože přísný slib pro obojí pohlaví nedovoloval ani vznik takového podezření, ale aby se předešlo podezření z budoucího zla nebo z budoucí příležitosti, která by vedla k pohoršení, neboť taková blízkost obou pohlaví by mohla posloužit mnohým pomlouvačům⁹⁵.

Jiní badatelé připouštějí, že chybí přímý doklad a shodně potvrzují existenci jakéhosi rozhodnutí kapituly před rokem 1141⁹⁶. Z tohoto roku je skutečně doložena listina zvaná *Charta Bartholomaei Laudunensis Episcopi*, z jejíhož smyslu může být vyvozováno, že existoval nějaký všeobecný zákaz kapituly, týkající se společného života řeholníků obojího pohlaví uvnitř téhož kláštera.

To ale neznamenalo, že by ženy byly vyloučeny z řádu. Od sester se chtělo, aby odešly a našly si přístřeší někde jinde⁹⁷.

Sestry, které dosud žily v Prémontré, měly s nalezením nového domova jisté těžkosti. A tak biskup Bartoloměj z Laonu pro ně ve Fontenelles postavil nový klášter, kam se sestry přestěhovaly. Toto bylo potvrzeno roku 1141 výše uvedenou listinou *Charta Bartholomaei Laudunensis Episcopi*⁹⁸. Biskup jim také věnoval nezanedbatelnou část klášterního majetku. I nadále byla sestrám poskytována duchovní služba. Sestry, zasvěcené službě Bohu, zpočátku vedl samotný svatý Norbert a později opat Hugo z Fosses⁹⁹. Krátce nato se však ukazuje, že se sestry přesunuly z Fontenelles dále do Rozières a již v roce 1149 se definitivně nacházejí v Bonneuil¹⁰⁰.

Výše zmíněná listina nepřipomíná žádné rozhodnutí kapituly, přece však skutečnost oddělení a přeložení sester, což listina výslovně připisuje Hugonovi, opatu v Prémontré, právem může být považována za provedení jakéhosi nařízení, které mu bylo uloženo společným rozhodnutím opatů. Tímto rozhodnutím měly být sestry přeloženy pouze z Prémontré na jiné místo a netýká se tedy všeobecného rozhodnutí o zrušení sester

⁹⁵ MÁRTON Hugo László: *Acta et documenta Capitularia*, in: *Analecta Praemonstratensia*, Tomus XXXIX., Averbode, 1963, 211.

⁹⁶ Srov. ERENS Ambrož: *Les Soeurs dans l'Ordre*, in: *Analecta Praemonstratensia*, Tomus V., Tongerloe, 1929, 8; E.De MEULEMEESTER, *La vie conventuelle á Tusschenbeek*, in: *Analecta Praemonstartensia*, Tomus IV., 1928, 242.

⁹⁷ ARDURA Bernard: *Prémontrés. Histoire et Spiritualité*, C.E.R.C.O.R., Saint-Etienne, 1995.

⁹⁸ Viz příloha III. *Charta Bartholomaei Laudunensis Episcopi. Probatione Monasteriologiae*, col. CCCXVIII-CCCXIX, ed. C.L.Hugo.

„...visum est Hugoni, sorores suas quae in eadem valle penes de morabantur, veluti nimis sibi propinquas, removere et ad Deo serviendum longius relocare“.

⁹⁹ KRINGS Bruno: *Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig*, in: *Studien zum Prämonstratenserorden*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 80.

¹⁰⁰ Viz příloha IV. *Charta Radulphi Dynastae Cociaci. Probatione Monasteriologiae*, col. CCCXIX, ed.C.L.Hugo.

„...Hugoni Abbati Praemonstrati et Fratribus, quod Sororibus, quas de loco qui Rosières dicitur, transmigrare fecerunt, ...“.

konvršek v celém řádu, nebo zrušení dvojitých klášterů, jak uvádějí výše zmínění badatelé¹⁰¹.

Nicméně se zdá, že existenci nějakého rozhodnutí generální kapituly, které bylo kodifikováno před rokem 1170–1174, nepotvrzuje nic jiného než vyjmutí těch kapitol starších Statut (SW) z mladších Statut (SMa), které se týkaly sester konvršek a nadále již nemohly mít své místo v souvislosti textu Statut¹⁰².

Mnichovský kodex ze 12. století, z bavorského kláštera ve Windbergu obsahuje dvacet dva dekrey z generální kapituly z období před rokem 1154, kdy byly zcela přepracovány první obyčeje řádu. Čtyři z nich se vztahují k sestrám. Dekrey 5–7 zpřísnily klausurní ustanovení žen. Ty mohou opustit klášter pouze chtějí-li žít trvale v jiném klášteře. Dokonce ani ze zdravotních důvodů není dovolen odchod z kláštera. U žen, žijících ve světě, včetně příbuzných, je také třeba chápat, že nedostanou povolení k návštěvě sester. Podle dekretu 9 mají také ženské konventy, stejně jako konventy mužů, vnitřní klášterní školy, kde se dívky, chtějí-li vstoupit do řádu, pokoušejí o společné soužití s ostatními¹⁰³.

Pro další rozvoj vztahu řádu ke svým sestrám, je citováno mnoho dekretů generální kapituly, které mají ústřední význam. Edmund Marténe jako první v roce 1737 zveřejňuje rukopis ze 12. století. Rukopis, který je nyní ve Francouzské národní knihovně v Paříži, zahrnuje redakci řádových zvyklostí, které byly v platnosti kolem roku 1174.

V příloze je 14 dekretů z generální kapituly, které byly přijaty před rokem 1174. Na pátém místě je následující dekret: „Protože jsme žili několikrát v nebezpečné době a naše kláštery byly zatíženy majetkem, přijali jsme společné rozhodnutí této kapituly a rozhodli se napříště již nepřijímat žádné sestry. Opat, který toto rozhodnutí překročí bude odvolán“.

Dekret není datován a doba jeho vzniku je sporná. V každém případě toto bylo rozhodnuto o několik let dříve, pravděpodobně před rokem 1174. Stejně tak ale není mezi výše uvedenými 22 dekrey ve Windbergu, rukopisu v němž jsou všechny dekrey datovány k říjnu 1154, proto musí být novějšího data (tedy před 1174 a po 1154)¹⁰⁴.

¹⁰¹ MÁRTON Hugo László: *Acta et documenta Capitularia*, in: *Analecta Praemonstratensia*, Tomus XXXIX., Averbode, 1963, 213.

¹⁰² SW = edice Statut, první redakce z let cca 1131–1134, VAN WAEFELGHEM Raphael: *Les premiers statuts de l'Ordre de Prémontré*, in: *Analectes de l'Ordre de Prémontré*, Tomus IX, 1-74.

SMa = edice Statut, MARTÉNE Edmund: *De antiquis Ecclesiae ritibus*, Tomus III, Antverpiae, 1737, col. 890 - 926.

¹⁰³ KRINGS Bruno: *Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig*, in: *Studien zum Prämonstratenserorden*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 78.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž 83.

V každém případě je jisté, že papež Inocenc III. tento dekret roku 1198 potvrdil a tím toto rozhodnutí odsoudilo ženskou větev premonstrátů k postupnému zániku¹⁰⁵.

Avšak skutečnost, že se proti rozhodnutí o zařazení sester v následujících letech, na generální kapitule několikrát znovu jednalo, lze se domnívat, že odpor proti tomu dlouho přetrvával. Možná, že ženy také v této neklidné době měly naději jak tímto způsobem přežít. Starší ženy se například vzdaly nejen místa v klášteře ale i nároku na ně ve prospěch mladých. Ostatní sestry nebo jejich rodinní příslušníci spoléhali na to, že i před vydáním dekretu byl záznam o zajištění kláštera. A pokud se chtělo zabránit podvodům, vyzvala v takových případech generální kapitula, k písemnému potvrzení slibu o zajištění anebo svědectví čtyř až pěti konventuálů¹⁰⁶.

Ale ne všichni mocní souhlasili se zrušením ženských částí klášterů. Některé morální autority se navíc rozhořčovaly, jak se mužské kláštery tak snadno a zbožně zmocnily majetku svých bývalých řeholních sester. A tak roku 1240 Hugo III. obnovuje přijímání nových sester¹⁰⁷. Přijetí nové sestry musí odsouhlasit opat, kněz, další kněží a rada starších kláštera, maximálně však dvacet lidí. Sestra se musí bezpodmínečně podřídit statutu řádu a ty ze sester, které se stanou kanovnicemi, se nemohou již nazývat kanovnice, ale jen magistry, protože nemají žádné pravomoci jako mají jejich mužské protějšky. Přijímat sestry mohou jen kláštery, které je již přijímaly, zakazuje se budovat nové dvojité kláštery pod trestem, že opat přijde o svůj úřad¹⁰⁸.

Papež Inocenc IV.¹⁰⁹ roku 1247 tento dekret přiznávající sestrám právo na existenci, potvrdil. Ženské části dvojitých klášterů se z této rány již nikdy nevzpamatovaly. Neměly ani odvahu, ani finanční prostředky, a proto jen malá část z nich přežila. Zato samostatné ženské kláštery neměly problémy, vzkvétaly a stanovovaly si vlastní pravidla¹¹⁰.

Proto se začaly množit příklady zakládání samostatných klášterů pro ženy v řádu, jejichž převážná většina měla počátek původně v přemístěných či rozdělených dvojitých kláštorech. Přesto však nechyběly parthenony, kde se nacházely konvršky, později ale

¹⁰⁵ MÁRTON Hugo László: Acta et documenta Capitularia, in: *Analecta Praemonstratensia*, Tomus XXXIX., Averbode, 1963, 218.

¹⁰⁶ KRINGS Bruno: *Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig*, in: *Studien zum Prämonstratenserorden*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 87.

¹⁰⁷ BACKMUND Norbert, O.Praem.: *Monasticon Praemonstratense*, Tomus II., Straubing, 1952, 527.

Hugo III. – Hugo de Hirson byl generálním opatem v Prémontré v letech 1238–1242.

¹⁰⁸ ERENS Ambrož: *Les Soeurs dans l'Ordre*, in: *Analecta Praemonstratensia*, Tomus V., Tongerlo, 1929, 11.

¹⁰⁹ PENNINGTON Kenneth: *Pope Innocent IV.*, in: *New Catholic Encyclopedia*, sv. 7, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, 2003, 473-476.

Inocenc IV. vlastním jménem Sinibaldo de Fieschi. Papežem byl v letech 1243 – 1254.

¹¹⁰ ERENS Ambrož: *Les Soeurs dans l'Ordre*, in: *Analecta Praemonstratensia*, Tomus V., Tongerlo, 1929, 7–26.

většinou jen sestry sborové, které vedly řeholní život odděleně, i když pod jurisdikcí opata respektive pod jurisdikcí mužského kláštera¹¹¹.

Toto vše ukazuje, že kromě institutu dvojitého kláštera také forma samostatného kláštera pro ženy v řádu byla právem přijata již před uvedeným rozhodnutím generální kapituly, takže pohled na kláštery sester řeholnic, i když je plný mezer, jistě souvisí s předpisy starších Statut (SW) a otázka druhého řádu nemůže být redukována na dvojité kláštery před rokem 1141 a na oddělené kláštery po něm¹¹².

Proto se jeví jako dosti oprávněný předpoklad existence jakéhosi rozhodnutí o zrušení dvojitých klášterů, které mělo všeobecnou platnost, k jehož uvedení a aplikaci mohla být generální kapitula velmi dobře pohnuta, když je také současně v roce 1139 zakázal II. lateránský koncil. Je zřejmé, že se v něm nejedná o úplné potlačení sester v řádu, ale o jakýsi prozíravý předpis, jímž se zakazuje, aby sestry konvršky, nebo ženy jakkoli jsou spojeny s mužskými kláštery, neměly dovoleno zde být v budoucnosti jinak než v oddělených kláštorech.

V *consuetudines premonstrátů* od jejich první revize v roce 1154 až po přepracování v roce 1236 již není žádné ustanovení o sestřích. Během této doby by měly být *consuetudines* podobné těm jako u konvršů. Zda byly dány vlastní stanovy pro ženy není známo. V redakci z roku 1236 existují opět dvě kapitoly o sestřích. Obsahují převážně starší společná rozhodnutí generální kapituly. První obsahuje opatření k zákazu vlastnictví, zmiňuje oděv, klausuru a možná pochybení či provinění. Ve druhé kapitole je stanoveno, že ženy, od tohoto času, mohou být přijímány v takovém klášteře vždy jen mezi sborové sestry. Při přestoupení tohoto slibu bude opat neúprosně propuštěn¹¹³.

Tento rozpor v první kapitole vede k tomu, že se kláštery nerozpouští, a zavede nás do různých možných výkladů dekretu o obecném zákazu vstupu žen. Zatímco první kapitola rozlišuje mezi sborovými sestrami (*Sorores cantantes*) a laickými sestrami, konvrškami (*Sorores non cantantes*), druhá kapitola povoluje přijímání pouze sborových sester. Později byl absolutní zákaz přijímání sborových sester. Při další redakci stanov z roku 1245, jsou však sankce proti jinak jednajícímu opatovi zmírněny. Ten bude pouze odvolán, pokud bez souhlasu generální kapituly, jakýmkoli jiným způsobem, přijme ženu¹¹⁴.

¹¹¹ MÁRTON Hugo László: *Acta et documenta Capitularia*, in: *Analecta Praemonstratensia*, Tomus XXXIX., Averbode, 1963, 214.

¹¹² Srov. tamtéž 215.

¹¹³ KRINGS Bruno: *Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig*, in: *Studien zum Prämonstratenserorden*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 88.

¹¹⁴ Srov. tamtéž 89.

Zde se poprvé začínají odlišovat *Sorores cantantes* od *Sorores non cantantes*. *Non cantantes* sestry jsou obvykle zmiňovány v jiných textech jako konvršky. A přijatý dekret generální kapituly z roku 1240 uvádí, že kvůli skandálu, který kdysi nastal, žádný opat v budoucnu, nemůže být přinucen k přijímání konvršek.

Proto bude na uvážení, rozhodnutí opatů, jak chtějí postupovat v otázce ženských klášterů. Označení sestry jako *Conversae*–konvrška odhalilo, že dekret se pravděpodobně vztahoval zejména na francouzské území. Premonstrátky ve Francii, zdánlivě až do této doby, měly své původní právní postavení a krok ke sborovým sestrám neudělaly, nebo jim byl odepřen. S vývojem v severní části Nizozemska, v západním a středním Německu a v Čechách, kde se s největší pravděpodobností, ve většině ženských klášterů, nacházely konvršky již v průběhu druhé poloviny 12. století, byly současně i sborové sestry. Je však třeba připomenout, že jsme málo informováni o právním postavení ženských klášterů mimo uvedené oblasti, a hlavně jedná-li se o připojené kláštery. Na rozdíl od nezávislých samostatných ženských klášterů, jsou tyto z ekonomického hlediska vždy závislé na svém mateřském klášteře¹¹⁵.

Až v průběhu 12. a 13. století téměř všechny ženské kláštery premonstrátů ve Francii zanikly a zdá se, že se generální kapitula nijak zvlášť nezajímala o ženské kláštery v jiných zemích. Pokud v tomto období byly opuštěny, byla to záležitost příslušného mužského kláštera. Proto také ve druhé polovině 14. a 15. století nám není známo žádné ustanovení generální kapituly, které by se týkalo sester¹¹⁶.

Nápadný "útok" proti sestrám v druhé polovině 13. století by mohl mít především ekonomické příčiny. Nejprve šlo o zrušení všech připojených ženských klášterů tak, aby společný majetek splynul s mateřským klášteřem a jejichž osazenstvo nebyly sborové sestry. Pro jejich zachování bylo zapotřebí konvršů, kteří řídili jejich vlastněné a jimi spravované oblasti. Zároveň se však počet konvršů nejen u premonstrátů rychle snižoval. Tato okolnost donutila kláštery, jejichž příjem byl výrazně nižší, aby začaly pronajímat své nemovitosti a podnikat, a tím i rozvíjet svůj příjem. Nyní byl ženský klášter, který byl závislý na mateřském klášteře, jakousi jeho ekonomickou zátěží¹¹⁷.

¹¹⁵ KRINGS Bruno: *Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig*, in: *Studien zum Prämonstratenserorden*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 89.

¹¹⁶ Srov. tamtéž 94.

¹¹⁷ Srov. tamtéž 98.

Ve druhé polovině 13. a v první polovině 14. století se však zdá že, nejen ve Francii, ale také v říši, hlavně v Sasku, byl rozpuštěn větší počet ženských klášterů. V neustálém ohrožení byly připojené kláštery, kde žily konvršky, nikoli sborové sestry. Řádové stanovy říkají o jejich rozpuštění, jak již bylo zmíněno, ve 12. kapitole ve 4. bodu ve své redakci z roku 1236. To umožnilo opatům, pokud nemá námitky zejména sousední šlechta, uvést toto ustanovení kdykoli v praxi¹¹⁸.

¹¹⁸ KRINGS Bruno: Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig, in: Studien zum Prämonstratenserorden, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 95.

5. DVOJITÝ KLÁŠTER VE WEISSENAU.

O tomto dvojitým klášteře je zde pojednáno proto, že byl typickým dvojitým klášteřem tzv. prvního typu, jak bude uvedeno níže.

Díky velké přízni a oblibě kanovníků premonstrátského řádu se řád premonstrátů velice rychle šířil nejen ve Francii, ale také i do sousedních zemí. Tradice, kterou uváděl mocně do pohybu svatý Norbert, vedla k založení prvního premonstrátského kláštera v jižním Německu v Ursbergu. V roce 1125, ale pravděpodobněji v letech 1126 až 1128, se zde usídlili premonstráti, kteří sem přišli z Prémontré¹¹⁹.

Odtud pak byly postupně zakládány další dceřiné kláštery. Jedním z nich je také klášter ve Weissenau. Nachází se v Horním Švábsku, kraj Baden-Württemberg v Německu a dnes je součástí Ravensburgu¹²⁰.

Klášter ve Weissenau založil Gebizo z Ravensburgu spolu se sestrou Luitgardou v roce 1145. Původně se nazýval Au, latinsky Augia. Klášter byl osazen premonstráty, kteří sem přišli z Rothy¹²¹ blízko Memmingenu. Prvním proboštem se stal Hermann a klášter vedl třicet let až do roku 1175. Přesto, že byl v roce 1153 zabit zakladatel kláštera, pokračovalo se i nadále se stavbou všech budov. Klášterní budovy byly dokončeny v roce 1156 a kostel byl zasvěcen Panně Marii a svatému Petrovi. Vysvěcen byl 17. září 1172 Ottem, biskupem z Konstanze, neboť klášter přínáležel do této diecéze.

Během prvních několika let existence kláštera ve Weissenau byla v těsné blízkosti připojena i komunita sester, takže byl tento dvojitý klášter typickým příkladem dvojitého kláštera prvního typu¹²².

Život v ženské části byl podobný mužskému konventu. V čele sester stála převorka, která ostatní pověřovala různými úkoly jako byla práce u stolu, péče o nemocné a poutníky a další ženské práce. Služba sester v infirmariu byla omezena pouze na nemocné ženy. Protože konvent žil v přísné klauzuře, tak se o některé jeho potřeby starali převážně konvršové.

Jelikož se počet řeholníků a řeholnic velmi rychle rozrůstal a stávající klášter takovému zájmu nepostačoval, přestěhovaly se sestry do nedalekého Maisenthalu jak je uvedeno dále.

¹¹⁹ BACKMUND Norbert, O.Praem.: *Monasticon Praemonstratense*, Tomus I., Straubing, 1952, 86.

¹²⁰ Viz příloha V., *Opatství ve Weissenau*, rytina, Johann Mathias Steidlin, 1734.

¹²¹ BACKMUND Norbert, O.Praem.: *Monasticon Praemonstratense*, Tomus I., Straubing, 1952, 88.

Proboštství založeno roku 1126, později zde vznikl dvojitý klášter dle Norbertovy tradice. Pod prvním opatem Odionem zde bylo až 200 řeholníků a 40 kněží. Ve 14. století poničeno.

¹²² KRINGS Bruno: *Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig*, in: *Studien zum Prämonstratenserorden*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 82.

O klášteře sester.

Když se pak na výše uvedeném místě rozrostla služba Bohu jak u sester tak u bratří, od řečeného opata Rotenského Otena, byl tam ustanoven jako první probošt Hermann podle řádu premonstrátského a řehole sv. Augustina. Zlíbilo se pak proboštovi a bratřím tohoto místa přesunout klášter sester dále od nich a když byl od jednoho urozeného muže Ortolfa z Bisenberku získán statek v Meisentalu (nyní Marienthal, Ravensburg), byl tam založen kostel spolu s jinými budovami a sestry tam umístili¹²³.

Původně se místo nazývalo Meisenthal, později byl název změněn na Mariatal. Statek získali premonstráti od šlechtice Ortolfa von Peißenberga, který na žádost probošta Hermanna svůj statek uvolnil. To proto, aby kvůli zamýšlenému oddělení mužského a ženského konventu ve Weissenau sem mohly být sestry přestěhovány. Oddělení obou konventů také podporoval zakladatel kláštera ve Weissenau Gebizo z Ravensburgu. K přestěhování sester došlo v roce 1156. Klášterní kostel zasvěcený Panně Marii a svatému Mikulášovi byl vysvěcen 7. listopadu 1166. Klášter sester byl od mužského kláštera ve Weissenau vzdálen pouhých 500 metrů a oba byly spojeny dlouhou impozantní alejí. Klášter sester byl velmi malý a špatně vybavený. Kostel byl rovněž velmi malý, jednoduchý a zcela nezdobený. Přesto měly oba kláštery velký vliv na šlechtu v Horním Švábsku. Stěží si můžeme představit, jak zde mohlo okolo roku 1191, za probošta Ortolfa (1191–1203), pobývat až devadesát sester¹²⁴. Také klášter ve Weissenau měl v této době celkem 24 kanovníky a 60 konvršů a proto není možné popírat život tak velkého společenství.

Vévoda Filip Švábský a jeho manželka Irena viděli, že je třeba zlepšit podmínky řeholníků a řeholnic a tak 30. července 1197 sepsáním listiny zajistili, aby také farní kostel Sv. Kristiny přináležel i právně ke klášteru ve Weissenau. Kostel byl během dvou let formálně inkorporován. Oba chtěli, aby se sestry ze šlechtické krve nemusely starat o praní,

¹²³ Viz příloha VII., Acta Sancti Petri in Augia, 13. Tradiční kniha kláštera ve Weissenau u Ravensburgu. De claustris sororum. Augmentata autem servitute Dei tam in sororibus quam fratribus in prefato loco, et ordinato ibi preposito primo Hermanno a predicto Rotensi abbate Oten secundum ordinem Premonstratensem et regulam sancti Augustini, placuit preposito et fratribus huius loci, claustrum sororum longius ab eis remove, et impetrato predio in Meisentalo (nunc Marienthal, praef. Ravensburg) a quodam nobili viro Ortolfo de Bisenberc, ecclesia cum aliis edificiis fundata, sorores ibi locaverunt.

¹²⁴ KRINGS Bruno: Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig, in: Studien zum Prämonstratenserorden, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003, 98.

žehlení a látání prádla mužského konventu a aby se spíše věnovaly službě Bohu a kontemplativnímu životu¹²⁵.

Avšak sestry byly i nadále zcela závislé na mužském konventu nejen v oblasti duchovní, ale i v oblasti právních úkonů a to až do roku 1338.

To, že život v Maisenthalu stále pulzoval dokládají dva dokumenty z let 1287 a 1297. V prvním dokumentu z 11. července 1287 se dovídáme o biskupovi z Dalmácie jménem Inzellerius, augustinián eremita, který zmiňuje že je možné navštívit ženský klášter v Maisenthalu a den jeho vysvěcení a také se zmiňuje o Weissenau.

V druhém dokumentu, který pochází z 25. března 1297 potvrzuje opat Johannes von Weissenau nějakému Konrádovi statek ve Wammeratswatt jako dar klášteru a popisuje jeho roční výnosy¹²⁶.

Dodnes je v Mariatalu zachována kaple zasvěcená Panně Marii a sv. Mikulášovi, která je součástí hřbitova ve Weissenau. O zasvěcení kostela v Mariatalu je níže uvedeno toto:

O zasvěcení kostela v Meisentalu

V roce 1166 od vtělení Páně, 7. listopadu, byl vysvěcen tento kostel v Meisentalu ctihodným biskupem Ottonem, biskupem z Konstace, v prvním roce jeho biskupského úřadu, ke cti svatě a slavné Panny Marie a svatého Mikuláše. V něm jsou uchovávány tyto ostatky: samotné přeslavné Panny Marie, samotného svatého Mikuláše vyznavače, ze dřeva svatého kříže, svatých apoštolů Petra, Ondřeje, Bartoloměje, a Jakuba; ostatky svatých mučedníků Jiřího, biskupa Vojtěcha a mučedníků Gereona, Januaria a Felixe; ostatky svatých Maxima Vyznavače, biskupa Sebastiana, svatých panen Reguly, Markéty a Cecílie a jedenácti svatých panen¹²⁷.

Nejen ženská větev se rozrůstala, ale i kanovníků stále přibývalo a tak pro ně byl v roce 1183 založen další nový klášter v Schussenried¹²⁸.

¹²⁵ WIELAND Georg: Prämonstratenserinnen in Maisental, in: 850 Jahre Prämonstratenserabtei Weissenau 1145–1995, Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag, 1995, 76.

¹²⁶ Srov. tamtéž 80.

¹²⁷ Viz příloha VIII., Acta Sancti Petri in Augia 14. Tradiční kniha kláštera ve Weissenau u Ravenburgu.

De dedicatione ecclesie in Masentale. Anno ab incarnatione Domini 1166, indictione 14, 7. Idus Novembris dedicata est eadem ecclesia in Meisintale a venerabili Ottone Constantiensi episcopo ordinationis eius anno primo, in honore sancte et gloriose virginis Marie et sancti Nicolai confessoris. In qua continentur hee reliquie: ipsius gloriose virginis Marie, ipsius sancti Nicolai confessoris; de ligno sancte crucis, sanctorum apostolorum Petri, Andree, Bartholomei, Iacobi; reliquie sanctorum martirum Georgii, Adelberti episcopi et martiris, Gereonis, Ianuarii, Felicis; reliquie sanctorum confessorum Magni, Sebastiani episcopi, sanctarum virginum Regule, Margarete, Cecilie, undecim milium virginum.

¹²⁸ BACKMUND Norbert, O.Praem.: Monasticon Praemonstratense, Tomus I., Straubing, 1952, 74.

6. ZÁVĚR

Zdá se, že výraz dvojité klášter je předmětem neustálé diskuse. Může být vysvětlován jak v užším slova smyslu, tak v širším slova smyslu. Ve dvojitěm klášteře se nachází komunita mužů a komunita žen, které žijí společně na tomtéž místě. Společenství je řízeno stejnou řeholí a stejně tak podléhá jedné autoritě. Z toho automaticky vyplývá, že jedno společenství má vždy patrimonium nad oběma společenstvími.

Uspořádání vzniklo okolo 4. století ve východní církvi. Motivy vzniku byly nejen duchovní, tedy pastýřské, ale i sociální, a dále vzájemná pomoc a práce pro lepší ochranu komunit jeptišek, hlavně v dobách válečných.

Instituce dvojitěho kláštera byla častější ve východním monasticismu, ale přesto zasáhla i na Západ.

Dokladů o existenci dvojitých klášterů je skutečně málo. Protože prameny se vlastně zmiňují jen o tom, že existovaly a až na malé výjimky nemluví o jejich skutečném životě, dokud nedošlo k nepřístojnostem a nepořádkům, lze mít za prokázané:

- dvojité kláštery vznikaly živelně především v době rané církve
- pokud se výjimečně udržely přes středověk až do dnešní doby, nejde o všeobecný jev

Jejich vznik a postupný zánik nepochybně ovlivňovala nejen náboženská, ale i sociální a politická situace v širším okolí.

Když shrneme to, co se mi podařilo zjistit, lze říci, že dvojité kláštery procházely několika stádii:

1. Nejdříve prosté, téměř náhodné společenství mužů a žen, spojených vírou v jednoho Boha.
2. Potom fáze organizace, vázaná na organizaci mužských klášterů, kde se v rámci této organizace plnily společné úkoly, které měly ekonomický i náboženský charakter.
3. Další fázi představovala etapa prosazování, dalo by se říci, „vedoucí úlohy“ buď mužské nebo ženské složky klášterního života.
4. Konečně pak fáze osamostatnění obou forem.

I když obě formy klášterního života byly stejně zranitelné zásahy ze strany vnějšího světa, nakonec se lépe uplatnila mužská forma, možná využívající tradiční chápání úlohy ženy jako pouhé služebnice muže, která je mlčenlivým, pasivním nástrojem mužovy vůle.

Protože ale žena nemohla plnit nejdůležitější náboženskou funkci vysluhování svátostí, došlo k postupnému omezení její/jejich činnosti na funkce ekonomicky pomocné.

Podle skrovných popisů v pramenech lze soudit, že svoji úlohu sehrávala i materiální stránka. V době, pro nás dnes nepředstavitelné skromnosti, nedostatku nástrojů i zdrojů, které bylo třeba získávat tvrdou prací, která vyžadovala v době zakládání klášterů i tvrdou askezi, bylo jen málo cest ke zvládnutí problémů. Pomineme-li otázku víry, pak jedna z těchto cest vedla k askezi nejen mužů, ale i k askezi žen. Vznik cenobitských společenství byl takovou přirozenou cestou a byl přístupný mužům i ženám.

Druhou cestou byla možnost zajištění existence společenství z vnějších zdrojů tedy darů donátorů. Většina donátorů si ovšem ponechávala kontrolu nad použitím darů a dá se říci, že požadovala určité formy protislužeb. Například umístění matky, sestry, příbuzné, pro kterou donátor vyžadoval primární, vedoucí postavení ve společenství. To jsou případy abatyší s kvazibiskupskou jurisdikcí, které se vyskytují nejen na začátku, ale až do konce existence dvojitých klášterů, od Kildare v Irsku až po Conversano v Apulii, v dnešní jižní Itálii¹²⁹. A skutečnost, že abatyše v takovém případě vládla nejen mužské části komunity, ale i kléru, který dosazovala podle vlastního rozhodnutí a uvážení, se považovala za normální.

Tyto případy, které bych charakterizovala spíše jako uchovávání mocenského vlivu donátora/ů neměly vlastně nic společného s dvojitými kláštery, kde u společného kostela s odděleným přístupem pro mužskou i ženskou část komunity, oddělených například kostelní zdi, existovalo takové společenství. Protože docházelo k problémům s intimním soužitím, tyto formy postupně zanikaly nejdříve naprostým oddělením a později zánikem, tak říkajíc přirozenou cestou.

V dobách zániku mohlo existovat nebezpečí, že se ženy ze zrušeného dvojitého kláštera mohly stávat obětí hereze, jak tomu asi bylo v případě albigenských či bekyní. Ani zde určitě nešlo o všeobecný jev, zvláště tehdy, když zrušení dvojitého kláštera znamenalo vznik mužského a ženského kláštera, často oddělených již ne pouhou zdi, ale značnou vzdáleností, ale přesto vnitřně i formálně spojených.

Lze se tedy domnívat, že existence dvojitých klášterů se mohla sice časem stát z hlediska církevního práva spornou, ale odpovídala kultovním i materiálním potřebám své doby. Dvojité kláštery tyto potřeby pokrývaly a jejich existence by se neměla považovat za nějaký výstřelek či zneužití zbožnosti k jiným účelům. Že mohlo k něčemu takovému

¹²⁹ Srov. VANDROVEC Alexius OSB: Abatyše s kvazi biskupskou jurisdikcí, in: SALVE 16, 2006, č. 1, 93–98.

docházet, je v dokumentech jen naznačeno, znamená to tedy, že nešlo o nějaký všeobecný jev.

Dvojité kláštery měly v církevních dějinách svoje místo takové, jaké odpovídalo historické etapě, byly však nepochybně přechodným jevem v době, kdy byla nutná především ekonomická spolupráce věřících bez ohledu na pohlaví, pro zajištění společné víry, ale i běžného života.

7. PŘEHLED POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

LexMA = Lexikon des Mittelalters

LThK = Lexikon für Theologie und Kirche

Sk = Skutky Apoštolů

NCE = New Catholic Encyclopedia

SW = edice Statut, Raphael van Waefelghem: Les premiérs status de l'Ordre de Prémontré

SMa = edice Statut, Edmund Marténe: De antiquis Ecclesiae ritibus

8. SEZNAM LITERATURY

- ANTRY Theodore, O.Praem.; NEEL Carol: *Norbert and Early Norbertine Spirituality*, New York: Paulist Press, 2007.
- ARDURA Bernard: *Abbayes, prieurés et monastères de l'ordre Prémontré*, Nancy, 1993.
- ARDURA Bernard: *Prémontrés. Histoire et Spiritualité*, C.E.R.C.O.R., Saint-Etienne, 1995
- BACKMUND Norbert: *Abbey of Floreffe*, in: NCEa, sv. 5, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 765-766.
- BACKMUND Norbert, O.Praem.: *Monasticon Praemonstratense, Tomus I.-III.*, Straubing: Cl.Attenkofersche Buchdruckerei, 1949, 1952, 1956.
- BIBLE. *Ekumenický překlad*, Praha 1985.
- BINDING Günther: *Birgitta von Sweden*, in: LexMA , sv. 2, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 215-218.
- BROUETTE Émile Paul: *St. Bathilde*, in: NCE, sv. 2, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 153.
- BROUETTE Émile Paul: *St. Gertrude of Nivelles*, in: NCE, sv. 6, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 191-192.
- MCCARTHY Maria Caritas: *St. Pachomius*, in: NCE, sv. 10, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 742-743.
- COMASKEY Bernard John: *St. Gilbert of Sempringham*, in: NCE, sv. 6, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 215-216.
- CONLAN Mary Samuel: *St. Bridget of Sweden*, in: NCE, sv.2, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 614.
- CORRIGAN Dame Felicitas: *Wimborne Abbey*, in: NCE, sv. 14, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 766.
- DEVAILLY Guy: *Robert von Arbrissel*, in: LexMA, sv. 7, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 900.
- DICKINSON Jean-Marc: *Fontevrault, Convent of*, in: NCE, sv. 5, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 793.
- DRUSE Joseph Lawrence: *Etheldreda, Queen of Northumbria*, in: NCE, sv. 5, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 386.
- ELM Kaspar: *Norbert von Xanten*, Köln: Wienand, 1984.
- ERENS Ambrož: *Les Soeurs dans l'Ordre. Analecta Praemonstratensia, Tomus V.*, Tongerlo, 1929.
- EWIG Eugen: *Bathild*, in: LexMA, sv. 1, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 1391-92.
- FRANK Karl Suso: *Doppelklöster*, in: LThK, sv. 3, Freiburg: Herder, 1995.

- FRANZEN August: *Malé dějiny církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.*
- GREGOIRE Réginald: Hugh of Cluny, in: NCE, sv. 7, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 150-151
- GRIBOMONT Jean: Monastery, Double in: NCE, sv. 9, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 784-785.
- GRIBOMONT Jean: St. Basil, in: NCE, sv. 2, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 135-138.
- GRIBOMONT Jean: Monastery, Double in: NCE, sv. 9, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 784 - 785.
- HAUPT Herbert: Columban, in: LexMA, sv. 3, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 65-67.
- HOGUE Artur Reed: Ely, in: NCE, sv. 5, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 179-181.
- CHIOVARO Francesco Paolo: John Cassian, in: NCE, sv. 3, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 205-207.
- KADLEC Jaroslav: *Přehled českých církevních dějin I.*, Praha: ZVON, 1991.
- KRINGS Bruno: *Die Prämonstratenser und weiblicher Zweig*, in *Studien zum Prämonstratenserorden*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003.
- KUBÍN Petr: *Kolegiátní kapituly v raném a vrcholném středověku*, in: *Litoměřická kapitula, 950 let od založení*, Ústí nad Labem: Universita J.E.Purkyně, 2007, 15.
- LAWRENCE Hugh: *Dějiny středověkého mnišství*, Praha: Vyšehrad, 2001.
- MÁRTON Hugo László: *Acta et documenta Capitularia. Analecta Praemonstratensia, Tomus XXXIX.*, Averbode, 1963.
- MOYSE Gérard: Luxeuil, in: LexMA, sv. 6, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 33-35.
- MURPHY Francis Xaver: St. Paula, in: NCE, sv. 11, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 37.
- PENNINGTON Kenneth: Pope Innocent IV., in: NCE, sv. 7, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 473-476.
- PODLAHA Antonín: *Český bohovědný slovník III*, Praha: Václav Kotrba, 1926, 644.
- POWELL James: Pope Innocent II., in: NCE, sv. 7, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 469-470.
- POWELL James: Pope Innocent III., in: NCE, sv. 7, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ²2003, 470-473.

ROLLASON David W.: Etheldreda, in: LexMA, sv. 4, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 52.

SCHMANDT Raymond Henry: St. Clotilda, in: NCE, sv. 3, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 808.

SCHMID Hans: Hieronymus, in: LexMA, sv. 5, Stuttgart-Wiemar: J.B.Metzler, 1999, 2-4.

SOMMERFELDT John Robert, ANTRY Theodore, O.Praem: St. Norbert, in: NCE, sv. 10, Washington: Thomson Gale, Catholic University of America, ² 2003, 419-421.

VEILLEUX Armand: Pacomio, in: Enciclopedia dei Santi, sv. 10, Roma: Città Nuova Editrice, ² 1990, 10-21.

VLČEK Pavel, SOMMER Petr, FOLTÝN Dušan: Křížovníci s červenou hvězdou, in: Encyklopedie českých klášterů, LIBRI, Praha 1997, 135.

VYSKOČIL Jan Kapistrán: Blahoslavená Anežka Česká, Praha: Universum, 1934.

WIELAND Georg: Prämonstratenserinnen in Maisental, in: 850 Jahre

Prämonstratenserabtei Weissenau 1145–1995, Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag, 1995.

Internetové odkazy:

http://pagesperso-orange.fr/abbayejouarre/Histoire/Histoire11_engl.htm (22.2.2010)

www.sanctabirgitta.com (26.2.2010)

9. PŘÍLOHY

- I. Historický půdorys převorství ve Wattonu.
[http://www.heritage-explorer.org.uk/web/he/searchdetail.aspx?id=1850
&crit=&cid=28](http://www.heritage-explorer.org.uk/web/he/searchdetail.aspx?id=1850&crit=&cid=28) (10.3.2010)
- II. Půdorys Anežského kláštera, Umělecké památky Prahy, Staré Město
a Josefov, Praha: Academia, 1996.
- III. Charta Bartholomaei Laudunensis Episcopi
- IV. Charta Radulphi Dynastae Cociaci
- V. Opatství ve Weissenau, rytina, Johann Mathias Steidlin, 1734
http://en.wikipedia.org/wiki/Weissenau_Abbey (10.3.2010)
- VI. Acta Sancti Petri in Augia I. Tradiční kniha kláštera ve Weissenau u Ravensburgu.
<http://www.e-codices.unifr.ch/en/description/vad/0321> (10.3.2010)
- VII. Acta Sancti Petri in Augia 13. Tradiční kniha kláštera ve Weissenau u Ravensburgu.
<http://www.e-codices.unifr.ch/en/description/vad/0321> (10.3.2010)
- VIII. Acta Sancti Petri in Augia 14. Tradiční kniha kláštera ve Weissenau u Ravensburgu.
<http://www.e-codices.unifr.ch/en/description/vad/0321> (10.3.2010)

10. RESUMÉ

Tato práce o dvojitých klášterech v premonstrátském řádu popisuje chronologicky vznik těchto klášterů od jejich počátku až do 12. století a to nejen na Východě, ale i na Západě.

Dvojité kláštery vznikaly živelně především v době rané církve. Jejich vznik a postupný zánik ovlivňovala nejen náboženská, ale i sociální a politická situace v širším okolí.

Nejnámější dvojité kláštery vznikaly ve 12. století v premonstrátském řádu a rychle se šířily z Francie i do sousedních zemí, protože svatý Norbert byl stoupencem takového uskupení. Později ale bylo třeba dát soužití obou pohlaví nějaký řád či pravidla. Bylo tedy rozhodnuto oddělit dvojité kláštery nejen vzdálenostně, ale i právně. V období schizmatu, kdy se generálních kapitul účastnili pouze opati řádu jižně od Rýna, bylo těžké prosazovat oddělení komunit a proto se dvojité kláštery na území dnešního Německa udržely déle než ve Francii. To dokládá i vznik dvojitého kláštera ve Weissenau v roce 1145 a následné přemístění sester do nedalekého Meisenthalu v roce 1156.

A tak postupným rušením a přestěhováním konventů sester docházelo současně k rušení dvojitých klášterů a začal se více uplatňovat systém zakládání samostatných ženských klášterů.

Dvojité kláštery měly v církevních dějinách svoje místo takové, jaké odpovídalo historické etapě, byly však nepochybně přechodným jevem v době, kdy byla nutná především ekonomická spolupráce věřících bez ohledu na pohlaví, pro zajištění společné víry, ale i běžného života.

5 klíčových pojmů:

Dvojitý klášter prvního typu

Dvojitý klášter druhého typu

Charta Bartholomaei Laudunensis Episcopi

Sborové sestry

Konvršky

11. SUMMARY

Double monasteries in Premonstratensian Order.

This work on the double monasteries in Premonstratensian Order describes the chronological development of these monasteries, from their inception until 12th century, and not just in the East but also in the West.

Double monasteries arose spontaneously especially in the early church. Their formation and gradual disappearance influenced not only religious but also social and political situation in the wider area.

The most famous double monasteries were created in the Premonstratensian Order during the 12th century and quickly spread from France to neighboring countries, because the Holy Norbert was a supporter of such grouping. But later had to be given the coexistence of both sexes an order or some rules. It was therefore decided to separate the double monasteries not only in a distance but also legally.

During the schism, only the abbots of the order from south parts (south of the Rhine) attended the General Chapters that were held in Prémontré and it was difficult to enforce the separation of communities and therefore the double monasteries in the territory of present-day Germany, survived longer than in France. This illustrated the foundation of double monastery called Weissenau in 1145 and consecutive movement of nurses to nearby Meisenthal in 1156.

And so the gradual abolition of convents, and relocation of nurses, there was also the interference of double monasteries, and began to establishment of independent system of female monasteries.

Double monasteries were in church history, their place as they correspond to the historical phase, but they were however temporary phenomenon at a time when it was needed mainly economic cooperation of believers regardless of gender, to ensure a common faith but also everyday life.

Five key concepts:

Double monastery of the first type

Double monastery of the second type

Charta Bartholomaei Laudunensis Episcopi

Choir sisters

Laic sisters